

475 in 40 311. pr. 28. 467

CATECHIS-
MVS ECCLESIAE
GENEVENSIS.

Hoc est.

Formula erudiendi pueros in
doctrina Christi.

LONDINI.
Excudebat Guilielmus
How.

THE
MUSEUM
OF
NATURAL HISTORY
OF
THE
CITY OF
LONDON

THE
MUSEUM
OF
NATURAL HISTORY
OF
THE
CITY OF
LONDON

48

11

8

145

DE FIDE.

COLLOQVTORES.

minister & puer.

QUIS humanæ vitæ præcipuus est finis ?

puer.

Vt Deum, à quo conditi sunt homines, ipsi nouerint.

Minister.

Quid causæ habes cur hoc dicas ?

puer.

Quoniam nos ideò creauit, & collocauit in hoc mundo, quò glorificetur in nobis. Et sanè vitam nostrā, cuius ipse est initium, æquū est in eius gloriam referri.

minister.

Quod verò est summum bonum hominis ?

puer.

Illud ipsum.

Minister.

Quamobrem id tibi summum bonum habetur ?

puer.

Quia eo sublato, infœlicior est nostra conditio quàm quorūuis brutorum.

Minister.

Ergò, vel inde satis perspicimus nihil posse homini infœlicius contingere, quàm deo non Viuere,

puer.

A 2

Sic

DE FIDE.

Sic res habet.

Minister.

Porro quænam vera est ac recta Dei cognitio ?

puer.

Vbi ita cognoscitur, vt suus illi ac debitus exhibeatur honor.

Minister.

Quænam verò eius ritè honorandi est ratio ?

puer.

Si in eo sita sit tota nostra fiducia, si illum tota vita colere, voluntati eius obsequendò, studeamus : si eum, quoties aliqua nos vrget necessitas, inuocemus, salutem in eo quæretes, & quicquid expeti potest bonorum : si postremo tum corde, tum ore illum bonorù omnium solum authorem agnoscamus.

Minister.

Verùm vt hæc discutiantur ordine & fusiùs explicentur : quod in hac tua partitione primum est caput ?

puer.

Vt totam in deo fiduciã nostrã collocemus.

Minister.

Qualiter autem id fiet ?

puer.

Vbi omnipotentem nouerimus, & perfectè bonum.

Minister.

Satisne hoc est ?

puer.

Nequa-

DE FIDE.

Nequaquam.

Minister.

Quamobrem.

Puer.

Quia indigni sumus quibus adiuuandis potentiam exerat, & in quorum salutem, quam bonus sit, ostendat.

Minister.

Quid ergo præterea opus est?

Puer.

Nempe ut cum animo suo quisque nostrum statuat, ab ipso se diligere, eumque sibi & Patrem esse velle, & salutis authorem.

Minister.

Vnde autem nobis id constabit?

Puer.

Ex verbo ipsius scilicet, ubi suam nobis misericordiam in Christo exponit, & de amore erga nos suo testatur.

Minister.

Fiduciam ergo in Deo collocandam fundamentum ac principium est, cum in Christo no-

uisse.

Omnino.

Minister.

Nunc quænam sit huius cognitionis summa paucis audire abs te velim.

Puer.

In fidei confessione, vel potius in formula

A 3

con-

DE FIDE.

confessionis, quā inter se cōmunem habent christiani omnes, cōtinetur, Eam vulgò Symbolum Apostolorum vocant, quòd ab initio Ecclesiæ, recepta semper fuerit inter omnes pios: & quòd vel ab ore Apostolorū excepta fuerit, vel ex eorum scriptis fideliter collecta.

Minister.

Recita.

puer.

Credo in Deum Patrem omnipotentē, creatorem cœli & terræ. Et in Iesum Christum, Filium eius vnicū, dominū nostrum: qui conceptus est de spiritu sancto natus ex maria virgine: passus sub pōtio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus: descendit ad inferos, tertia die resurrexit ex mortuis: ascēdit in cœlum: sedet ad dextrā Dei patris omnipotentis, inde venturus ad iudicandum viuos & mortuos.

Credo in spiritum sanctum: sanctā Ecclesiam catholicam, sanctorum communionem, remissionem peccatorum

DE FIDE.

torum, carnis resurrectionem, vitam eternam. Amen.

Minister.

Ut penitus intelligantur singula: in quot partes hanc confessionem diuidemus?

Puer.

In quatuor præcipuas.

Minister.

Eas mihi recense.

Puer.

Prima ad Deum Patrem spectabit, Secunda erit de Filio eius Iesu Christo, quæ etiam totam redemptionis humanæ summam cõpletur. Tertia erit de spiritu sancto. Quarta de ecclesia, & diuinis in ipsam beneficijs.

Minister.

Quum non nisi vnus sit Deus, cur hîc mihi tres commemoras, Patrem, Filium, & Spiritum sanctum?

Puer.

Quoniam in vna Dei essentia, patrem intueri nos cõuenit, tanquam principium & originem primamve rerum omnium causam: de inde Filium, qui sit æterna eius sapientia: postremò spiritum sanctum, tanquã eius virtutē per omnia quidem diffusam, quæ tamen perpetuò in ipso residet.

Minister.

Inde significas nihil esse absurdi, si in vna

DE FIDE.

diuinitate distincta, cōstituamus has tres personas deūmque propterea non diuidi.

Puer.

Ita est.

Minister.

Recita iam primam partem.

Puer.

Credo in Deum patrem omnipotentem, creatorem coeli & terræ.

Minister.

Cur patrem nominas?

Puer.

Christi primum quidem intuitu, qui & sapiētia eius est, ab ipso genita ante oē tempus, & missus in hunc mundū, declaratus fuit eius filius. Hinc tamē colligimus quum deus Iesu Christi sit pater, nobis quoque esse patrem.

Minister.

Quo sensu nomen illi omnipotentis tribuis?

Puer.

Non hoc modo potentiā ipsum habere quā non exerceat, sed oīa ipsū habere sub manu & imperio, prouidentia sua gubernare mundum, arbitrio suo omnia constituere, & quicquid contingit, pro vt visum est moderari.

Minister.

Itaque non otiosam Dei potentiam fingis: sed talem esse reputas quæ manū operi semper admotam habeat, sic vt nihil nisi per ipsum, eiusque decreto, fiat.

Sic

DE FIDE.

Puer.

Sic est.

Minister.

Quorsum addis, Creatorem coeli & terræ?

Puer.

Quoniam per opera se nobis patefecit, in illis quoque nobis quærendis est. Neque enim essentia eius capax est mens nostra. Est igitur mundus ipse veluti speculum quoddam, in quo eum possimus inspicere, quatenus eum cognoscere nostra refert.

Minister.

Per coelum & terram, an non quicquid præterea creaturarum extat, intelligis?

Puer.

Imò verò: sed his duobus nominibus continetur omnes, quod aut coelestes sint omnes aut terrenæ.

Minister.

Cur autem Deum, creatorē duntaxat nuncupas, quum intueri conservareque in suo statu creaturas multo sit præstantius, quàm semel condidisse?

Puer.

Neque verò hac particula indicatur tantum, sic opera sua deum semel creasse, ut illorū postea curam abiecerit, Quin potius sic habendum est, mundum, ut initio fuit ab eo conditū, ita nunc ab eo conservari, nec aliter: & terram & alia oīa stare, nisi quatenus eius virtu-

cc.

DE FIDE.

te, & quasi manu sustentur. Præterea quū
sic omnia sub manu habeat, inde etiam con-
ficitur summum esse moderatorem omnium
ac dominum. Itaque ex quo Creator est cœli
ac terræ, intelligere conuenit eum esse vnum
qui bonitate, potentia, sapientia sua totum
naturæ cursum atque ordinem regat, qui plu-
uiæ simul ac siccitatis, grandinum, aliarumq;
tempestatū ac serenitatis sit author: qui be-
nignitate sua terram fecundet. eamque rur-
sus sterilē reddat: a quo sanitas simul ac mor-
bi proueniant, cuius denique imperio subia-
ceant omnia, & nutui obsequantur.

Minister.

De impijs autem, & diabolis quid sentie-
mus? an eos quoque dicemus illi subesse?

puer.

Quanquam spiritu eos suo non gubernat,
sua tamen potestate, tanquā fræno, eos coër-
cet, ne mouere quidē se queāt, nisi quò ad il-
lis permittit. Quinetiam voluntatis suæ facit
ministros, vt inuiti ac præter suum consilium
exequi quod illi visum fuerit, cogantur.

Minister.

Quid ad te ex eius rei cognitione vtilitatis
redit?

puer.

Plurimum. Malè enim ageretur nobiscum,
si diabolis & impijs hominibus præter Dei
volun-

DE FIDE.

voluntatem quicquam licerit, Adeoque tranquillis animis nunquam essemus, nos eorum libidini expositos esse cogitantes. Verum tunc demum tuto conquiescimus, ubi frænari eos Dei arbitrio, & tanquam in arcto contineri scimus, nequid nisi eius permissu possint quâ præsertim Deus ipse nobis se tutorem fore, salutisque præsidem receperit.

Minister.

Nunc ad secundam partem veniamus.

puer.

Ea est Credere nos in Iesum Christum Filium eius unicum. Dominum nostrum.

Minister.

Quid præcipuè complectitur?

puer.

Filium Dei nobis esse Seruatorem: simulque modum explicat quo nos a morte redemerit vitamque acquisierit.

minister.

Quid sibi vult nomen Iesu, quo eum appellas?

puer.

Quod Græcis significat nomen Soteris. Latini proprium nomen non habet, quo benevis eius exprimatur. Itaque Saluatoris vocabulum vulgò receptum fuit. Porro filio dei hanc appellationem indidit Angelus, ipsius dei iussu.

Minister.

Estne hoc pluris, quam si homines illi indissent?

puer.

DE FIDE.

**Omnino . Nam quum sic nuncupari velit
Deus, talem quoque esse prorsus necesse est.**

Minister.

Quid deinde valet nomen Christi ?

Puer.

**Hoc epitheto melius etiamnum exprimi-
tur eius officium. Significat: enim vnctū esse
à patre in regem, sacerdotem, ac prophetam.**

Minister.

Quī scis istud ?

Puer.

**Quoniam ad hos tres vsus scriptura vnctio-
nem accommodat. Deinde hæc tria quæ dix-
imus sæpe Christo tribuit.**

Minister.

Sed quod olei genere vnctus fuit ?

Puer.

**Non visibli, quale in consecrandis antiquis
regibus, sacerdotibus & prophetis fuit adhi-
bitum, sed prestātor: hoc est, spiritus sancti
donis, que veritas est externæ illi⁹ vnctionis.**

Minister.

**Quale verò hoc eius regnum est quod com-
memoras?**

Puer.

**Sprituale, quod verbo & spiritu dei con-
tinetur, quæ iustitiam & vitam secum ferunt.**

Minister.

Sacerdotium verò.

Puer.

Officium

DE FIDE.

ri velis. Officiū est ac prerogatiua sistendi se in
Dei conspectum ad obtinendam gratiam, &
sacrificij quod illi acceptum sit, oblatione irā
eius placandi.

Minister.

primi- Iam quo sensu Prophetam Christum no-
tū esse minas? puer.

etam, Quia quum in mundum descendit: Patris
se legatum apud homines & interpretē pro-
fessus est. Idque in eum finem, vt Patris
voluntate ad plenum exposita, colophonem
afferret Prophetijs omnibus.

Minister.

Sed percipisne inde fructum aliquem?

puer.

Imò non aliò spectant omnia hæc, nisi in
bonum nostrum. Nam his donatus est Chri-
stus à patre, vt nobiscum ea cōmunicet, quò
ex eius plenitudine hauriamus omnes.

Minister.

Edissere hoc mihi paulo fusius.

puer.

com- Spiritu sancto repletus, perfecta que omni-
um donorum eius opulencia cumulatus fuit,
con- quò nobis ea impertiat, cuique scilicet & pro-
runt, mensura, quam nobis conuenire nouit pater.
Ita ex eo tanquā vnico fonte, haurimus quic-
quid habemus bonorum spiritualium,

Minister,

DE FIDE.

Quid nobis confert eius regnum ?

Puer.

Nempe, quòd eius beneficio ad piè sancteq;
viuendum vindicati in libertatem conscien-
tiarum, spiritualibusq; eius diuitijs instructi
potètia quoque armamur, quæ ad perpetuos
animarum nostrarum hostes, peccatum, car-
nem, satanā & mundum vincendos sufficiat.

Minister.

Ad quid autem sacerdotium conducit ?

Puer.

Primum, quòd hac ratione mediator est no-
ster, qui nos patri recòciliet, deinde, quòd per
eum accessus nobis patefactus est ad patrem
vt in eius còspectum cum fiducia prodeamus
ipsi quoque, nosque & nostra omnia illi in
sacrificium offeramus. Atque ita collegas nos
quodammodo suos facit in sacerdotio.

Minister.

Restat Prophetia.

Puer.

Quum filio dei magisterij collatum sit mu-
nus in suos, finis est vt vera eos Patris cogni-
tione illuminet, erudiat in eius veritate, & do-
mesticos Dei discipulos efficiat.

Minister.

Huc ergo redeunt quæ dixisti omnia, Chri-
sti nomen tria officia comprehendere, quæ in
filiū contulit pater, vt vini eorum ac fructum
in

DE FIDE.

in suos transfundat.

Puer.

Sic est.

Minister.

Cur filium Dei vnicum nuncupas, quum hac quoque appellatione nos oēs dignetur deus.

Puer.

Quod filij dei sumus, non id habemus à natura, sed adoptione & gratia dutaxat quod nos eo loco habeat Deus. At Dominus Iesus qui ex substantia patris est genitus, vniusc; cum patre essentia est, optimo iure filius dei vnicus vocatur, quum solus sit natura.

Minister.

Intelligis ergo, hunc honorem eius esse proprium, qui naturæ iure illi debeatur: nobis eum autem gratuito beneficio communicari, quatenus sumus eius membra.

Puer.

Omnino. Itaque eius communicationis intuitu, alibi nominatur primogenitus inter multos fratres.

Minister.

Quid sibi vult quod postea sequitur?

Puer.

Modum ostendit, quo filius vnctus est à patre, vt nobis esset saluator. Nēpē, quod assumpta carne nostra ijs perfusus est omnibus quæ ad salutem nostram erant necessaria sicut

DE FIDE.

sicut hic recensentur.

Minister.

Quid his duabus sententijs significas, conceptum esse ex spiritu sancto, natum ex maria virgine.

puer.

Formatum in utero virginis fuisse, ex eius substantia, ut esset verum semen dauidis, qualiter vaticinijs prophetarum prædictum fuerat, id tamen mirifica arcanaque spiritus virtute fuisse effectum, absque virili coitu.

Minister.

Erātne igitur opere pretium ut carnem nostram indueret?

puer.

Maximé. Quia inobedientiam ab homine admissam in deum, necesse erat in humana quoque natura expiari. Nec verò aliter mediator esse noster poterat, ad consiliationem dei & hominum peragendam.

Minister.

Christum ergo oportuisse hominem fieri dicis, ut tanquam in persona nostra, salutis nostræ partes impleret.

puer.

Ita sentio. Nam ab ipso mutuemur oportet quicquid nobis apud nos deest, quod fieri aliter nequit.

Minister.

Verum, cur id? spiritu sancto effectum est,

ac

DE FIDE.

ac non potius communi vſitataque genera-
tionis forma?

puer.

Quoniam poenitus corruptum eſt huma-
num ſemen, in generatione Filij Dei interce-
dere Spiritus ſancti opus deceuit: ne hac con-
tagione attingeretur, ſed eſſet puritate abſo-
lutiffima præitus.

Minifter.

Hinc ergo diſcimus, eum qui alios ſanctifi-
cat, immunem ab omni macula eſſe: purita-
tēque, vt ita loquar, originali fuiſſe ab vtero
præditum, vt totus Deo ſacer eſſet, nulla hu-
mani generis labe inquinatus.

puer.

Sic intelligo.

Minifter.

Qualiter Dominum eſſe noſtrum intelligis?

puer.

Sicut à Patre conſtitutus eſt vt ſub imperio
ſuo nos habeat, vt Dei regnum adminiſtret
in coelo & in terra, ſitque hominum caput &
Angelorum.

Minifter.

Cur à natalibus protinus ad mortem, omiſ-
ſa totius vitę hiſtoria tranſilis?

puer.

Quia hinc non tractantur niſi quę redempti-
onis noſtrę ita ſunt propria, vt eius ſubſtan-
tiam quodammodo in ſe contineant.

Minifter.

Cur non ſimpliciter vno verbo mortuum
B fuiſſe,

DE FIDE.

fuisse dicis, sed presidis quoque nomen adjicis, sub quo sit passus?

puer.

Id non ad historiam fidem modò spectat, sed ut sciamus mortem eius coniunctam cum damnatione fuisse.

Minister.

Expone hoc clarius.

puer.

Mortuus est, ut poena nobis debita defungeretur, atque hoc modo ab ea nos eximeret. Quum autem omnes nos, sicut peccatores sumus, obnoxij dei iudicio essemus, quò vicem nostram subiret, sisti in conspectum terreni iudicis dei tribunali absolueremur,

minister.

Atqui insontem Pilatus eum pronunciat itaque non damnat pro malefico.

puer.

Vtrumque animadvertere convenit. Ideò enim eius innocentie testimonium reddit iudex, ut testatum fiat, non ob propria ipsum male dicta plecti, sed nostra. Solèni tamè ritu interea dānatur eiusdem sententia, ut palam fiat iudicium quod merebamur, tanquam vadem nostrum subire, quò nos à reatu liberet.

Minister.

Benedictum. Nam si peccator esset, non idoneus vas esset ad soluendā alieni peccati poenam.

nam

DE FIDE.

nam. Ut tamen eius damnatio nobis in absolutione cederet, censeretur inter maleficos oportuit.

puer.

Sic intelligo.

Minister.

Quod crucifixus fuit, an plus habet momenti, quam si alio quolibet mortis genere affectus foret?

puer.

Omnino, quemadmodum etiam monet Paulus, dum in ligno suspensum scribit, ut nostram in se maledictionem susciperet, quo ab eo solueremur. Genus enim illud mortis execratione damnatum erat.

Minister.

Quid? An non irrogatur filio Dei contumelia quum dicitur maledictioni fuisse subiectus, etiam coram Deo?

puer.

Maxime. Siquidem eam recipiendo aboluit. Nec verò desijt interea esse benedictus, quo nos sua benedictione perfunderet.

Minister.

Prosequere.

puer.

Quandoquidem mors supplicium erat homini impositum peccati causa, eam filius Dei pertulit, & perferendo vicit. Atque ut melius patet fieri vera morte ipsum defungi: collocari in sepulchro, instar aliorum hominum voluit

DE FIDE.

Minister.

Verum, non videtur quicquam ad nos utilitatis ex hac victoria redire, quum nihilominus moriamur.

puer.

Nihil id obstat. Neque enim aliud nunc est mors fidelibus quam transitus in vitam meliorem.

Minister.

Hunc sequitur, non amplius exhorrendam esse mortem, ac si res esset formidabilis, sed in trepido animo sequendum esse ducem nostrum Christum, qui sicut non perijt in morte, ita perire nos non patietur?

puer.

Sic agendum est.

Minister.

Quod de eius ad inferos descensu mox adiectum est, quem sensum habet?

puer.

Eum non communem tantum mortem fuisse perpeßum. quæ est animæ à corpore, separatio, sed etiã dolores mortis, sicut Petrus vocat. Hoc autem nomine horribiles angustias intelligo, quibus eius anima constricta fuit.

Minister.

Cedo mihi huius rei causam ac modum?

puer.

Quia ut pro peccatoribus satisfaceret, coram Dei tribunali se sistebat, torqueri hac anxietate eius conscientiam oportebat, ac si derelictus à Deo esset: imò ac si Deum haberet in festum

DE FIDE,

festum. In his angustiis erat, quum exclamaret ad patrē, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me?

Minister.

Erātne igitur illi offensus Pater?

Puer.

Nequaquam. Sed hanc in eum seueritatem exercuit, vt impleretur quod prædictum fuerat per Iesaiam. Ipsum percussū fuisse manu Dei, propter peccata nostra: vulneratū propter iniquitates nostras.

Minister.

Verūm, Deus quum sit, qui potuit eiusmodi pauore corripī, ac si derelictus a Deo esset?

Puer.

Sic habendum est: secundum humanæ naturæ affectum, eò redactum fuisse necessitatis. Quòd vt fieret, paulisper interea delitescbat eius Diuinitas, hoc est, vim suam non exerebat.

Minister.

Quī tamen fieri rursum potest, vt Christus qui salus est mūdi, huic damnationi subiectus fuerit?

Puer.

Non ita illam subiit, vt sub ea maneret. Sic enim istis, quos dixi pauoribus correptus fuit, vt non fuerit oppressus sed potius luctatus cum potestate inferorum, eam fregit ac profligauit.

Minister.

Hinc colligimus quid differat conscientiae

B 3.

tormen-

DE FIDE.

Formētum quod sustinuit, ab eo quo crucian-
tur peccatores, quos dei irati manus persequi-
tur. Nam quod in illo temporarium fuit, in
his est perpetuum. Et quod illi vice duntaxat
aculei fuit ad eum pungendum, his est lethā-
lis gladius ad cor (vt ita dicam) sauciandum.

puer.

Sic est. Neque enim eiusmodi angustiis ob-
sessus filius dei, sperare in patrem desijt. At
peccatores, dei iudicio damnati, in desperati-
onem ruunt, fremunt aduersus ipsum, & vs-
que ad apertas blasphemias profiliunt.

minister.

Hincne possumus elicere, quem ex Christi
morte fructum percipiant fideles?

puer.

Omnino. Ac principio quidem videtur esse
sacrificiū, quo peccata nostra expiauit coram
Deo, atque ita placata ira dei, nos cum eo in
gratiam reduxit. Deinde sanguinem eius, la-
uacrū esse, quo animæ nostræ maculis omni-
bus purgentur. Postremo deletam esse pecca-
torum nostrorum memoriam, ne vnquam in
dei conspectum veniant, atq; ita indictum a-
bolutumque fuisse chirographum, quo rei te-
nebamur.

Minister.

Nihilne præterea utilitatis nobis affert?

puer.

Imò verò. Nū & eius beneficio (siquidē vera
simus

DE FIDE.

simus mēbra christi) Vetus homo noster crucifigitur, aboletur corpus peccati, ne amplius regnent praua carnis cōcupiscentiē in nobis.

Minister.

Perge in reliquis.

Puer.

Sequitur. Tertio ipsum dei resurrexisse ex mortuis, quò victorem se peccati & mortis demonstrauit. Sua enim resurrectione mortem deglutiuit, abrupit diaboli vincula, & totam eius potentiam redigit in nihilum.

Minister.

Quotuplex ex hac resurrectione fructus nobis prouenit.

puer.

Triplex. Nam & iustitia nobis per eā acquiritam, & certum nobis est pign^r futuræ nostrę immortalitatis, & iam nunc eius virtute sufficimur in vitæ nouitate, vt purē sancteq; viuendo, dei voluntati obsequamur.

Minister.

Persequamur reliqua.

Puer.

Ascendit in cœlum.

Minister.

Sed, an sic ascendit, vt nō sit amplius in terra?

puer.

Sic. Postquam enim omnibus perfunctus fuerat quæ illi à patre iniuncta fuerant, quęq; in salutem nostram erant: nihil opus erat diu-

B 4.

tius

284
DE FIDE.

tius eum in terris versari.

Minister.

Quid ex hac ascensione boni consequimur?

puer.

Duplex est fructus. Nam quatenus coelum ingressus est Christus nostro nomine, sicut in terram nostra causa descenderat, aditum illuc nobis quoque patefecit, ut iam aperta sit nobis ianua, quæ propter peccatum antè clausa erat. Deinde, in conspectu Dei comparet pro nobis intercessor & patronus.

Minister.

Verum, an Christus in coelum se recipiendo sic à nobis recessit, ut iam nobiscum esse desierit?

puer.

Minimè, contrà enim recepit, se nobiscum fore usque ad finem seculi.

Minister.

Quod autem nobiscum habitat, idne de corporis præsentia intelligendum?

puer.

Non. Alia enim ratio est corporis, quod in coelum receptum est: alia virtutis, quæ ubique est diffusa.

Minister.

Quo sensu eum dicis sedere ad patris dexteram?

puer.

Hæc verba significant. Patrem illi cœli & terræ imperiū contulisse, ut omnia gubernet.

Minister.

Quid

DE FIDE.

Quid autem tibi significat **Dextera**, & quid
hæc **Sessio** ?

puer.

Similitudo est à principibus sumpta, qui ad
dexteram suam collocare solent quibus vices
suas commendant.

minister.

Non ergo aliud intelligis, quam quod tradit
Paulus, nempe constitutum esse Christum
caput Ecclesiæ, & supra omnes principatus
euectum nomen adeptum esse quod sit supra
omne nomen.

puer.

Ita est vt dicis.

minister.

Transcamus ad alia.

puer.

Inde venturus est ad iudicandum viuos &
mortuos: quorum verborum sensus est Palam
e coelo venturum ad iudicandum orbem, si-
cut ascendere visus est.

minister.

Quum iudicij dies futurus non sit ante finem
seculi, quomodo tunc ex hominibus fore ali-
quos superstites dicis, quandoquidem omni-
bus constitutum est semel mori ?

Puer,

Hanc questionem soluit Paulus, quum eos
qui tunc sepereunt, subita mutatione innoua-
tum iri tradit, vt abolita carnis corruptione,
induant incorruptionem.

minister.

Tu

DE FIDE.

Tu ergo hanc mutationem, mortis instar illis fore intelligis, quod primæ naturæ futura sit abolitio, & alterius novæ initium.

puer.

Sic sentio.

Minister.

An aliquod inde gaudium recipiunt nostræ conscientiæ, quod Christus semel futurus sit mundi iudex?

puer.

Recipiunt, & quidem singulare. Certò enim non nisi in salutem nostram venturum scimus.

Minister.

Non ergo reformidare nos convenit hoc iudicium, ut nobis horrorem incutiat.

puer.

Minimè verò, quando non nisi ad eius iudicis tribunal stabimus, qui patronus quoque noster est, quique nos in fidem clientelamque suam suscepit.

Minister.

Veniamus iam ad tertiam partem.

puer.

Ea est de fide in spiritum sanctum.

Minister.

Quid verò nobis confert?

puer.

Nempe huc spectat, ut noverimus deum sicuti nos per filium redemit & servavit, ita per spiritum facere nos huius redemptionis ac salutis

DE FIDE.

salutis compotes.

Minister.

Quomodo?

puer.

Quemadmodum purgationem habemus in Christi sanguine, sic eo aspergi conscientias nostras necesse est, ut abluantur.

Minister.

Hoc clariori etiamnum expositione indiget.

puer.

Intelligo spiritum Dei, dum in cordibus nostris habitat, efficere ut Christi virtutem sentiamus. Nam ut Christi beneficia mente concipiamus: hoc fit spiritus sancti illuminatione: eiusque persuasione fit, ut cordibus nostris obsignetur. Denique solus ipse dat illis in nobis locum. Regenerat nos, facitque ut simus novae creaturae, Proinde quaecunque nobis conferentur in Christo dona, ea spiritus virtute recipimus.

Minister.

Pergamus.

Puer.

Sequitur quarta pars, in qua confitemur nos credere vnam sanctam Ecclesiam catholicam.

Minister.

Quid est Ecclesia?

puer.

Corpus ac societas fidelium, quos Deus ad vitam aeternam praedestinavit.

Minister.

DE FIDE.

Minister.

Estne hoc etiam caput creditu necessarium?

Puer.

Imò verò, nisi facere velimus otiosam Christi mortem, & pro nihilo ducere, quicquid haëtenus relatum est. Hic enim vnus est omnium affectus, vt sit ecclesia.

Minister.

De causa ergo salutis fuisse haëtenus tractatū eiusque fundamentum ostensum intelligis, quum exponeres, Christi meritis & intercessionem nos fuisse in amorem à deo receptos, & hanc gratiam spiritus virtute in nobis confirmari. Nunc verò explicari horum omnium effectum, quò scitior ex re ipsa fides constet.

Puer.

Ita res habet.

Minister

Porro, ecclesiam quo sensu nominas sanctam?

Puer.

Quia scilicet quoscunque elegit deus, eos iustificat, reformatque in sanctitatem ac vitæ innocentiam, quò in illis reluceat sua gloria. Atq; id est quòd vult Paulus, quum admonet Christum ecclesiam, quàm redemit, sanctificasse, vt sit gloriosa, puraque ab omni macula.

Minister.

Quid sibi vult epitheton Catholicæ, vel vniuersalis?

puer.

Eo

DE FIDE.

Eo docemur, sicut vnum est fidelium omnium caput, ita omnes in vnum corpus coalescere oportere, vt vna sit ecclesia per totum orbem diffusa, non plures.

Minister.

Quid autem valet illud, quod continuo de sanctorum communione additur?

Puer.

Ad exprimendam clarius, quæ inter ecclesiarum membra est vnitatem, hoc positum est, simul indicatur, quicquid beneficiorum largitur deus ecclesiarum, in commune omnium bonum spectare: quum inter se mutuam omnes communionem habeant.

Minister.

Verum, estne hæc, quam ecclesiarum tribuis, sanctitas iam perfecta?

puer.

Nondum, quamdiu scilicet in hoc mundo mulitat. Laborat enim semper infirmitatibus nec vnquam vitiorum reliquijs penitus purgabitur, donec Christo, suo capiti à quo sanctificatur ad plenum adhæreat.

Minister.

Potestne autem hæc ecclesia aliter cognosci, quàm quum fide creditur?

puer.

Est quidem & visibilis dei ecclesia quàm nobis certis indicijs notisque descripsit. Sed hæc propriè de eorum congregatione agitur, quos

arcana

DE FIDE.

arcana sua electione adoptauit in salutem. Ea autē nec cernitur perpetuo oculis, nec signis dignoscitur.

Minister.

Quid deinde sequitur?

puer.

Credo remissionem peccatorum.

Minister.

Quid tibi remissionis verbum significat?

puer.

Deum gratuita sua bonitate ignoscere, ac condonare peccata fidelibus, ne in iudicium vocentur, aut exigatur de illis poena.

Minister.

Hinc sequitur, nos satisfactionibus proprijs nequaquam promereri quam à domino peccatorum veniam obtinemus.

puer.

Verūm. Vnus enim Christus poenam soluendo satisfactione defunctus est. Quantum ad nos, nihil nobis compensationis suppetit, quod deo offeramus: sed ex mera eius liberalitate gratuitum hoc beneficium recipimus.

Minister.

Cur peccatorum remissionem subnectis Ecclesiae?

puer.

Quia cum nemo consequitur, quin & coadunatus fuerit antē populo dei, & vnitatem cum Christi corpore perseueranter ad finem vsque colat: eoque modo testatum faciat ve-

rum

DE FIDE.

rum se esse Ecclesiae membrum.

Minister.

Hac ratione constituis, extra Ecclesiam non nisi damnationem & exitium esse.

Puer.

Omnino. Qui enim discessionem faciunt à Christi corpore, factionibusque scindunt eius unitatem, ijs spes omnis salutis præcisa est quantisper manent in eiusmodi dissidio.

Minister.

Recita quod super est.

puer.

Credo resurrectionem carnis, & vitam eternam.

Minister.

Quorsum hoc caput in fidei confessione ponitur?

Puer.

Vt admoneamur non esse sitam in terra nostram felicitatem. Cuius cognitionis duplex est, utilitas ac usus. Inde primum docemur, ita hunc mundum nobis incolendum esse tanquam inquilinis, ut de migratione assidue cogitemus, nec corda nostra sinamus implicari cogitationibus terrenis. Deinde, utcumque abhuc nos lateat, & ab oculis nostris absconditus sit fructus gratiæ in Christo nobis collate, ne propterea despondeamus animos, sed patienter sustineamus usque ad diem revelationis.

Minister.

Que porrò huius resurrectionis erit series?

Puer.

DE FIDE.

Puer.

Qui antè mortui fuerint, recipient sua corpora, eadem scilicet quę gestarunt, sed predicta noua qualitate, hoc est, non ampli⁹ obnoxia morti nec corruptioni. Qui autem tunc erunt superstites, eos subita mutatione Deus mirabiliter excitabit.

Minister.

Sed eritne piorum simul & impiorum communis?

Puer.

Vna omnium erit resurrectio. Sed conditio diuersa. Alij enim in salutē ac beatitudinem resurgent, alij in mortem & extremā miseriam.

Minister.

Cur ergo sola hīc vita æterna commemoratur, inferorum nulla mentio?

puer.

Quoniam nihil hīc nisi quod ad consolationem piarum mētium faciat, habetur: ideo recensentur tantummodo præmia quę seruis suis dominus præparauit. Itaque non additur quę sors impios maneat, quos scimus à regno Dei alienos esse.

Minister.

Ex quo fundamentum tenemus, cui inniti fides debet, inde elicere verę fidei definitionem promptum erit.

puer.

Ista est. Sic autem definire licet, vt dicamus certam esse ac stabilem cognitionem paternę
erga

DE FIDE.

erga nos dei benevolentia, sicut per Euangelium patrem se nobis Christi beneficio, ac saluatorem fore testatur.

Minister.

Eamne concipimus à nobis, an à deo recipimus?

puer.

Docet scriptura singulare esse dei donum: & experientia id confirmat.

Minister.

Quam mihi experientiam dicis?

puer.

Nempè rudior est mens nostra, quàm ut capere spiritualem dei sapientiam queat, quæ nobis per fidem reuelatur, & corda nostra propensiora sunt vel ad diffidentiam, vel ad perversam nostri & creaturarum confidentiam, quam ut in deo suo pte motu acquiescant.

Verum Spiritus sanctus, illuminatione sua, nos ad ea intelligenda reddit idoneos, quæ captum nostrum longè alioqui excedent: nosque ad certam persuasionem format, salutis promissiones cordibus nostris obsignando.

Minister.

Quid nobis boni oritur ex hac fide, quum semel eam assequuti sumus?

puer.

Iustificat nos coram deo, & hac iustitia hæredes nos vite æternæ facit.

Minister.

C

Quid?

DE FIDE.

Quid ? annon bonis operibus iustificantur homines , quum sanctè & innocenter viuendo, approbare se deo student ?

puer.

Si quisquam vsque adeò perfectus inueniretur, meritò censeretur iustus posset. Verum quum omnes simus peccatores, multis modis rei coram Deo, aliunde quaerenda nobis est dignitas, quæ nos illi conciliet.

Minister.

Verum, itane sordent, & adeò nullius precij sunt omnia hominum opera, vt gratiam coram Deo promereri nequeant ?

puer.

Principio, quæcunque à nobis, manant, vt nostra propriè dicantur vitiosa sunt ac proinde nihil possunt quàm Deo displicere, & ab eo reijci.

minister.

Dicis ergò antequam renati simus reformatique dei Spiritu, nihil posse nos quàm peccare: quemadmodum arbor mala, non nisi malos fructus profert ?

puer.

Prorsus ita est. Nam qualemque speciem habeant in oculis hominum, mala sunt nihilominus quamdiu cor prauum est, quod præcipue Deus intuetur.

Minister.

Hinc constituis non posse nos vllis meritis
Deum

DE FIDE.

Deum praeuenire, aut pronocare eius beneficentiam : quin potius quicquid tenemus aut aggrediamur operum, nihil quam eius iram magis ac magis in nos accendere.

Puer.

Sic sentio. Itaque mera sua misericordia, nulloq; operum respectu nos gratis amplectitur in Christo, acceptosque habet, illius iustitiam nobis acceptam ferendo, ac si nostra esset: peccata verò nostra nobis non imputando.

Minister.

Qualiter ergo dicis iustificari nos fide?

Puer.

Quoniam dum certa cordis fiducia amplectimur Euangelij promissiones, huius, quam dico, iustitiae possessionem quodammodo adipiscimur.

Minister.

Hoc ergo vis, iustitiam, ut nobis per Euangelium offertur à deo, ita fide a nobis recipi.

Puer.

Sic est.

Minister.

Verum, ex quo nos semel amplexus est deus an non illi accepta sunt opera, quæ spiritu sancto nos dirigente, facimus?

Puer.

Placent illi. Non propriam tamen dignitatis merito: sed quatenus suo fauore liberaliter ea dignatur.

Minister.

C 2

Atqui,

DE FIDE.

Atqui, quum é spiritu sancto prodeant, an-
non fauorem promerentur?

puer.

At nonnihil semper inquinamenti ex in-
firmitate carnis admixtum est, quo vitiatur.

Minister.

Vnde igitur, aut qua ratione fiet, vt deo pla-
ceant?

puer.

Sola est fides, quæ gratiam illis conciliet,
quum huic fiduciæ certo innitimur, non ven-
tura esse ad calculum summi iuris, quòd de-
us ad seueritatis suæ regulā exigere ipsa nolit:
sed obtectis eorum vitijs, & sordibus christi
puritate confepultis, eo loco habeat, ac si per-
fecta essent & absoluta.

Minister.

Verum an inde colligemus, operibus iustifi-
cari hominem christianum, postquam à deo
vocatus est, aut operum merito consequi vt
à Deo diligatur, cuius dilectio vita æterna
nobis est?

puer.

Nequaquam. Quin potius teneamus quod
scriptum est. Neminem mortalium iustifica-
ri coram deo posse, atque ideo deprecemur
ne in iudicium nobiscum intret.

Minister.

Non tamen bona fidelium opera inutilia esse
propterea iudicabimus.

puer.

Mini-

DE FIDE.

Minimè verò . Neq; enim frustra mercedem illis Deus, tum in hoc mundo , tum in futura vita pollicetur. Verùm ex gratuito dei amore tanquã ex fonte, emergit hæc merces : quia nos scilicet primùm amplectitur in filios , de inde conspulta vitiorum nostrorum memoria, quæ ex nobis prodeunt, fauore prosequitur.

Minister.

Sed ànne sic à bonis operibus seperari hæc iustitia potest, vt qui hanc habet, illis careat ?

puer.

Fieri hoc nequit . Nam quum recipiamus fide Christum , qualem se nobis offert : ipse verò non liberationem tantum nobis à morte & reconciliationem cum deo promittat , sed Spiritus sancti simul gratiam, qua in vitæ nouitatem regeneremur : hæc coniungi necesse est, ne Christum à seipso distrahamus.

Minister.

Hinc sequitur fidem esse radicem ex qua nascuntur omnia bona opera : tantum abest vrab eorum studio nos reuocet.

puer.

Omninò sic est , ac proinde tota Euangelij doctrina duobus his membris continetur, fide & poenitentia.

Minister.

Quid est poenitentia ?

puer.

DE LEGE.

Displicentia odiumque peccati, & amor iustitię ex Dei timore profecta, quę nos ad abnegationem vsq; nostri, carnisq; mortificationem adducant, vt spiritui Dei regendos nos tradamus, ac omnes vitę nostrę actiones ad Diuinę voluntatis obsequium comparemus.

Minister.

Hoc verò secundum inembrum fuit in diuisione quam initio posuimus, quum tu rationem ostenderis rite colendi Dei.

puer.

Verum, ac simul additum fuit, veram hanc ac legitimam esse regulam colendi dei, vt eius voluntati obsequamur.

Minister.

Qui sic?

puer.

Quoniam is denuum illi probatur cultus, non quem confingere nobis libuerit, sed quem suo ipse arbitrio pręscripserit.

minister.

Quam autem viuendi regulam nobis posuit?

puer.

Legem suam.

DE LEGE.

minister.

Quid ea continet?

puer.

duabus

DE LEGE.

Duabus partibus constat, quarum prior quatuor habet præcepta, altera sex. Ita decem omnino præceptis constat tota lex.

Minister.

Quis huius diuisionis est author?

puer.

Deus ipse, qui in duas tabulas descriptam, Mosi tradidit, & sæpe testatus est redigi in decem verba.

Minister.

Argumentum prioris tabulæ quale est?

puer.

De pietatis erga Deum officijs.

Minister.

Secundæ verò?

puer.

Qualiter sit agendum cum hominibus, & quid illis debeamus.

Minister.

Recita præceptum, vel caput primum.

puer.

Audi Israel: Ego sum Iehoua Deus tuus, qui te eduxi ex terra Aegypti, domo seruitutis Non habebis deos alienos coram me.

Minister.

Nunc sensum verborum expone.

puer.

Initio, quadam veluti præfatione utitur in totam legē. Nam cum Iehouam se nominat, ius sibi vindicat & auctoritatem iubēdi, Deindè, quò legi suę gratiam apud nos conciliet addit se Deum esse nostrum. Perindè enim

DE LEGE. 3

valent hæc verba, ac si seruatores nostrum se vocaret. Hoc autem beneficio quum nos dignatur, par est, vt nos illi vicissim exhibeamus in populum obsequentem.

Minister.

Verum, quod continuo de liberatione subiicit, & fracto iugo seruitutis Ægyptiacæ: an non ad Israeliticum populum, & eum quidē solum, peculiariter spectat?

puer.

Fateor quod ad corpus verum, est alterum liberationis genus, quod ad omnes peræque homines pertinet. Nos enim omnes ex spiritali peccati seruitute, & diaboli tyrannide asseruit.

minister.

Cur eius rei meminit quum in legem suam præfari vellet.

puer.

Vt nos commonefaciat summæ ingratitude reos fore, nisi totos illi nos in obsequiū addixerimus.

Minister.

Quid autem hoc primo capite exigit?

Puer.

Vt suum illi soli honorem in solidum asseramus, neque vllam eius partem transferamus aliò.

Minister.

Quis honor illius est proprius, quem aliò transcribere sit nefas?

Puer.

Eum adorare, collocare in ipso nostram fiduciam,

501
DE LEGE.

ciam, inuocare ipsum, illi denique omnia deferre, quæ in eius maiestatem competunt.

minister.

Quorsum hæc particula adiecta est: Coram facie mea?

puer.

Quum nihil tam reconditum sit quod eum lateat, sit que occultarum cogitationum cognitor ac iudex: significat non externæ modo confessionis honorem requirere: sed veram quoque pietatem cordis.

Minister.

Transcamus ad secundum caput.

puer.

Non sculpes tibi simulachrum, neque imaginem ullam effinges eorum quæ aut in cælo sunt sursum, aut deorsum in terra, aut in aquis sub terra. Non adorabis ea neque coles.

Minister.

Prohibetne in totum, ne aliquæ pingantur aut sculpantur imagines:

Puer.

Non: Sed duo tantum hic vetat, ne quas faciamus imagines vel dei effingendi, vel adorandi causa.

Minister.

Cur Deum non licet visibili figura exprimere?

puer.

Quia nihil inter eum (qui spiritus est æternus, incompræhensibilis) & corpoream, corruptibilem, mortuamque figuram simile est.

Minister.

Iniu-

DE LEGE.

Iniuriam ergo fieri censes eius maiestati,
quum in hunc modum repræsentatur ?

Puer.

Sic sentio.

Minister.

Quænam hic adorationis species damnatur ?

Puer.

Quum ad statuam vel imaginem nos conuer-
timus precaturo, coram ea nos prosternimus,
genuum flexione, aut alijs signis exhibemus
illi honorem, ac si deus illis se nobis repræ-
sentaret.

Minister.

Non ergo quamlibet simpliciter picturam
vel sculpturam his verbis damnari intelligen-
dum est : sed tantum imagines prohibemur
facere in hunc finem, ut in illis deum vel quæ-
ramus, vel colamus, siue (quod idem est) eas
colamus in dei honorem, aut quoquo modo
illis ad superstitionem & idolatriam abutamusur.

puer.

Verum.

Minister.

Nunc in quem finem caput hoc referemus ?

Puer.

Quemadmodum superiore vnum se esse de-
nuntiavit quem coli oporteat & adorari, ita
nunc quæ recta sit adorationis forma, osten-
dit, quo nos ab omni superstitione, alijsque
vitijs & carnalibus figmentis reuocet.

Minister.

DE LEGE.

Minister.

Pergamus.

Puer.

Sanctionem adiungit: Se Iehouam esse, deum nostrum, fortem, Zelotypum, qui vindicet iniquitatem patrum in filios, usque in tertiam & quartam generationem, eorum qui se oderint.

Minister.

Cur mentionem fortitudinis suæ facit?

Puer.

Eo significat se ad gloriam suam vindicandam satis habere potentiam.

Minister.

Quid Zelotypiæ vocabulo indicat?

Puer.

Aequalem aut socium ferre non posse. Nam ut se nobis pro infinita sua bonitate donauit, ita nos vult esse prorsus suos. Atque hæc animarum nostrarum est castitas, illi dicatas esse & penitus adherere: sicut rursus adulterio pollui dicuntur, dum ab eo ad superstitionem deflectunt.

Minister.

Quò sensu hoc dictum est, Vlcisci patrum iniquitatem in filios?

Puer.

Quò plus nobis inculciat terroris, non tantum de ijs qui offenderint poenas sumpturum se minatur: sed eorum quoque sobolem fore maledictam.

Minister.

Atqui, an hoc Dei æquitati consentaneum est

DE LEGE.

est, quemquam punire ob alterius noxam?

Puer.

Si qualis sit humani generis conditio, reputamus, soluta erit quaestio. Natura enim maledictioni obnoxij sumus omnes, nec est quod de deo conqueramur, quum in hac sorte nos relinquit. Iam verò, sicut suam erga pios dilectionem eorum posteritati benedicens, demonstrat: ita suam aduersus impios vindictam, eorum filios hac benedictione priuando, exequitur.

minister.

Prosequere.

puer.

Quo nos amabili etiam suauitate alliciat, misericordia vsurum se promittit erga omnes qui se diligunt, suaque mandata obseruant.

minister.

Intelligitne pij hominis innocentiam posteris omnibus, quamuis impijs, saluti fore?

puer.

Nequaquam. Sed hoc modo suam benignitatem eo vsque se effusurum erga fideles, vt in eorum gratiā, liberis quoq; se beneficū exhibeat, non tantum res eorum prosperando, quod ad praesentem vitam, sed animas quoq; ipsorum sanctificando, quò in grege suo censeantur.

minister.

Atqui hoc perpetuum non esse apparet.

puer.

Fateor

505

DE LEGE.

Fateor. Quemadmodum enim liberum hoc sibi retinet, ut misericordiam se, quū libuerit impiorum liberis exhibeat: ita suam gratiam non adeo astrinxit fidelium liberis, quin pro suo arbitrio repudiet ex illis quos visum fuerit. Sic tamen id temperat, promissionem hanc non vanam esse nec fallacem constet.

Minister.

Cur mille hęc generationes, in poenae verò damnatione tres duntaxat aut quatuor nominat?

puer.

Quò significet, se ad humanitatem magis & clementiā, quam ad seueritatē propensū esse: sicut etiam alibi testatur, quū se ad ignoscendum facilem esse dicit, tardum verò ad iram.

Minister.

Iam ad tertium.

puer.

Non usurpabis nomen Iehouae Dei tui frustra.

Minister.

Quis sensus?

puer.

Vetat, ne Dei nomine abutamur non perorando tantum, sed praeter necessitatem iurando.

Minister.

Estne aliquis nominis Dei vsus legitimus in iure iurando?

puer.

Imo verò: quūm adhibetur ex iusta causa. Primum asserēde veritatis: Deindē, quūm eius momenti est negociū, ut iurare par sit ad mutuam

DE LEGE.

tuam inter homines charitatem & concordiam.

Minister.

Verum an non longius spectat, quam ad cohibenda iuramenta, quibus profanatur Dei nomen, aut imminuitur eius honos?

puer.

Proposita vna specie, in vniuersum nos admonet, ne vnquam in medium à nobis proferatur Dei nomen, nisi cum timore ac reuerentia, & in eum finem, vt gloriosum appareat. Nam quum sit sacrosanctum, cauere debemus omnibus modis, ne aut ipsum contemptui habere videamur, aut alijs occasionem contemnendi præbeamus.

Minister.

Quomodo hoc fiet?

puer.

Si de eo eiusque operibus non aliter cogitemus aut loquamur, quam in eius honorem.

Minister.

Quid sequitur?

puer.

Sanctio, qua non fore innocentem denuntiat qui nomen suum in vanum vsurpauerit.

Minister.

Quum alibi pronunciat, se in legis suæ transgressores vindicaturum, quid hic amplius continetur?

puer.

Eo voluit indicare, quantinominis sui gloriam faciat: quo eius studiosiores simus dum videmus

DE LEGE.

videmus paratam fore ultionem, si quis eam profanauerit.

Minister.

Veniamus ad quartum præceptum.

Puer.

Recordare diem Sabbathi, vt eum sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omne opus tuum. Septimus verò Sabbatum est Domini Dei tui. Non facies in eum ullum opus, nec seruus tuus, nec ancilla, nec bos, neque asinus, necque inquilinus, qui habitat intra portas tuas. Nā sex diebus perfecit deus cælum terram, & mare, & quicquid in illis continetur, Septimo quieuit. Itaque benedixit diei Sabbathi & eum sanctum sibi segregauit.

Minister.

Iubétne sex diebus laborare, vt septimo quiescamus?

Puer.

Non simpliciter. Verùm, sex dies hominum laboribus permittens, septimum excipit, vt quieti destinetur.

Minister.

An quemuis laborem nobis interdicit?

Puer.

Hoc præceptum seperatam & peculiarem habet rationem. Siquidem quietis observatio pars est veterum ceremoniarum. Itaq; Christi aduentu abrogata fuit.

minister.

Dicisne præceptū hoc ad Iudæos propriè spectare, ideoq; temporarium duntaxat fuisse?

Puer.

Nempè, quatenus ceremoniale est.

minister,

Quid

DE LEGE.

Quid ergo? Subestne aliquid præter ceremoniam?

puer.

Tribus ex causis datum fuit.

minister.

Cedò mihi eas.

puer.

Ad spiritualem quietem figurandam; ad conseruationem politiz Ecclesiasticæ; ad seruorum subleuationem.

Minister.

Quid per spiritualem quietem intelligis?

puer.

Dum à proprijs operibus feriamur, quò Deus in nobis sua opera peragat.

minister.

Quæ porro feriandi ratio?

puer.

Si carnem nostram crucifigimus, hoc est renuntiamus nostro ingenio, vt Dei spiritu gubernemur.

minister.

An id septimo quoque dei fieri satis est?

puer.

Imò continenter. Nam ex quo semel coeperimus, pergendum est toto vitæ cursu.

Minister.

Cur ergo eius significationi destinatur certus dies?

puer.

Nihil necesse est per omnia congruere veritatem cum figura, modò conueniat quantum satis est ad rationem figurandi.

Minister.

509
DE LEGE.

Minister.

Cur tamen septimus potius dies præscribitur,
quàm alius quilibet?

puer.

Numerus hic perfectionem in scriptura designat. Itaq; ad notandam perpetuitatem aptus est. Simul indicat spiritualem hanc quietem inchoari duntaxat in hac vita, nec antè perfectam fore, donec è mundo migremus.

Minister.

Verùm, quid hoc sibi vult, quòd suo nos exemplo ad quiescendum hortatur Dominus?

puer.

Quum mundi creationi finem intra sex dies imposuisset, septimum operum suorum considerationi dicauit. Ad id quòd nos acrius stimulet, suum nobis exemplum proponit. Nihil enim magis expectandum, quàm vt nos ad eius imaginem formemur.

Minister.

Verùm continuàne esse debet operum dei mediatio, an ex septenis quibusque diebus vnum illi destinari sufficit?

puer.

Exerceri quidem nos quotidie in ea decet. Verum imbecillitatis nostræ causa, dies vnus peculiariter statuitur. Atque hæc politia est quam dixi.

Minister.

Quis igitur eo die seruandus est ordo?

D

puer.

DE LEGE.

Puer.

Ve populus ad audiendam Christi doctrinam
ad frequentendas publicas preces, ad edendā
fidei suæ professionem conueniat.

Minister.

Nunc expone quod dixisti, Dominum hoc
præcepto, seruorum quoque subleuationi
prospicere voluisse.

puer.

Vt ijs qui sub aliena potestate sunt, aliquid
laxamenti detur. Quinetiam hoc ad retinen-
dam cōmunem politiam valet. Nam vbi dies
vnus quieti assignatur: ita se quisque ad labo-
randum in reliquum temporis assuefacit.

Minister.

Videamus iam, quatenus ad nos spectet hoc
mandatum.

puer.

Quoad ceremoniam, quum in Christo ex-
titerit eius veritas, abrogatam esse dico.

Minister.

Quomodo?

puer.

Nempè, quia mortis eius virtute vetus homo
noster crucifigitur, nosque excitamur in vitæ
nouitatem.

Minister.

Quid ergo ex præcepto nobis restat?

puer.

Ne sancta instituta, quæ ad spiritualem eccle-
siæ politiam faciunt, negligamus. Præsertim
vero vt sacros conuentus ad audiendum dei
sermo-

51
DE LEGE.

sermonem, ad misteria celebranda, ad solennes preces, sicut erunt ordinati, frequetemus.

Minister.

Atqui, nihilne amplius figura nobis cōducit?

Puer.

Imò verò. (Ad suam enim veritatem reuocanda est) vt scilicet insiti in corpus Christi, factique eius membra, desinamus à proprijs operibus, atq; ita dei gubernationi nos resignemus.

Minister.

Transeamus ad alteram Tabulam.

Puer.

Eius initum est.

Honora patrem & Matrem.

Minister.

Quid tibi significat hîc, vox honoris.

Puer.

Vt cū modestia & humilitate morigeri sint, & obsequentes filij parentibus, vt eos reuerenter colant, vt iuent in necessitate, suasq; illis operas impendant. His enim tribus membris continetur, qui debetur parentibus honor.

Minister.

Perge modò.

Puer.

Adiicitur mandato promissio.

Vt prorogentur dies tui super terram, quam daturus est tibi dominus deus tuus.

Minister.

Quis sensus?

Puer.

D₃

Diu

DE LEGE.

Diu beneficio dei victuros, qui debitum parentibus honorem præstiterint.

Minister.

Quum tot ærumnis referta sit hæc vita; cur beneficij loco, longam eius durationem nobis pollicetur Deus?

puer.

Quancunque miserijs sit obnoxia, dei tamē benedictio est erga fideles, vel hac vna de causa, quod paterni eius fauoris argumētum est, dum eos hic alit & conseruat.

Minister.

Sequiturne è conuerso eum qui citò & ante iustam ætatem ex hoc mundo eripitur, à deo maledictum esse?

puer.

Minimè. Quin potius accidit interdum, vt quò quisque magis diligitur à deo, eo citius recipiatur ex hac vita.

minister.

Atqui sic agendo qualiter, promissioni suæ satisfacit?

puer.

Quicquid nobis terrestrium bonorum deus promittit, sub hac conditione accipere conuenit, quatenus in bonum animæ nostræ salutemq; expedit. Esset enim ordo valde præposterus, nisi semper antecederet animæ ratio

Minister.

Quid de ijs, qui parentibus fuerint contumaces?

puer.

Non in extremo tantum iudicio punientur, sed hic quoque in eorum corpora deus vindicabit,

DE LEGE.

dicabit, aut hinc omnes tolendo in medio
ætatis flore, aut ignominioso mortis genere
plectendo, aut alijs modis.

Minister.

Verum, annon de terra Chanaan nominatim
promissio loquitur?

Puer.

Sic est, quantum ad Israëlitas spectat. Ac
nobis hoc verbum latius patet, ac extendi de-
bet. Quamcunque enim regionem incolamus
quum domini sit totus orbis, eam nobis assignat
possendam.

Minister.

Nihilne amplius restat de præcepto?

Puer.

Quamquam non nisi de Patre & Matre ver-
ba sonant, intelligendi sunt tamē omnes, qui
nobis præsunt, quando eadem ipsorum est
ratio.

Minister.

Quænam illa?

Puer.

Nempè quia Dominus eos in superiorem
honoris gradum extulerit. Nulla enim est vel
parentum, vel principum, vel præfectorum
quorumlibet autoritas, nullum imperium,
nullus honor nisi ex dei decreto, quia mun-
dum sic illi placet ordinare.

Minister.

Recita sextum.

Puer.

Non occides.

Minister.

D 3

Ni-

DE LEGE.

Nihilne aliud vetat, quàm cædes perpetrare?

puer.

Imò verò. Nam quum hic loquatur deus non externis tantum operibus legem dicit, sed animi etiam affectibus, adeoque his potissimū.

Minister.

Vidēris subindicare genus esse quoddam arcanæ cædis, a quo hic nos deus reuocat.

puer.

Sic est. Ira enim, & odium, & quævis nocendi cupiditas, cædes coram deo censetur.

minister.

Satisne defuncti sumus, si neminem prosequamur odio?

puer.

Nequaquam. Siquidem Dominus odium dānando, & nos arcēdo à quavis noxa: qua proximus noster lædatur, simul hoc se exigere ostendit, ut omnes mortales ex animo diligamus, ac fideliter ipsis tuendis, conseruandisq; studeamus.

minister.

Iam ad septimum.

Puer.

Non moechaberis.

Minister.

Expone quæ sit summa.

puer.

Scortationem quamlibet maledictam esse coram deo. Prounde, nisi iram dei velimus in

nos

525
DE LEGE

nos prouocare, ab illa esse diligentur abstinen-
dum.

Minister.

Nihilne præterea requiritur?

puer.

Respicienda semper est natura legislatoris
quem diximus non externo modo operi im-
morari, sed animi potius affectibus esse in-
tentum.

Minister.

Quid ergo plus comprehendit?

puer.

Ex quo tum corpora nostra, tum animæ, tem-
pla sunt spiritus sancti, ut castam vtrisque pu-
ritatem præstemus. Ac proinde non externi
tantum flagitij abstinentia pudici sumus: sed
etiam corde, verbis gestu denique corporis, &
actione. Denique corpus ab omni lasciuia pu-
rum sit, animus ab omni libidine, ut nulla
pars nostri impudicitia sordibus sit inquina-
ta.

Minister.

Veniamus ad octauum.

puer.

Non furaberis.

Minister.

Eane tantum furta prohibet que humanis
legibus puniuntur, an longis procedit?

puer.

Malas, omne genus, fraudandi circumuenien-
dique artes, quibus aliena bona aucupamur,
sub furti nomine complectitur. Hic ergo ve-

DE LEGE.

tamur, tum violenter inuolare in bona proximorum, tum per vafriem & dolum illis manum iniicere, tum alijs quibuscunque obliquis rationibus ad illa occupanda conari.

Minister.

Satisne est manus abstinere à maleficio, an cupiditas etiam hic damnatur?

puer.

Huc semper est redeundum: quum spiritualis sit Legislator, non externa tantum furta coercere eum velle, sed omnia simul consilia & studia, quæ alijs omnino incommodant: atque ipsam in primis cupiditatem, ne discere cum iactura fratrum expetamus.

Minister.

Quid ergo agendū est, vt precepto pareamus.

puer.

Danda est opera vt suum cuique saluum sit.

minister.

Nonum præceptum quod est?

puer.

Non eris aduersus proximum tuum testis mendax.

minister.

Prohibetne peierare in foro duntaxat, an in vniuersum mentiri aduersus proximos?

puer.

Sub specie vna compræhenditur doctrina generalis, ne falso proximos calumniemur neue maledicentia nostra & obrectationibus

læda.

DE LEGE.

lædamus eius famam, aut aliquam illi noxam
afferamus in suis bonis. Minister.

Cur autem nominatim exprimit publica
periuria? puer.

Quò maiorem nobis huius vitij horrorem
incutiat. Innuit enim, si quis maledicentia &
calumnijs assueuerit, inde ad periurij procli-
uem fore lapsum, si occasio data fuerit proxi-
mi infamandi. Minister.

Vultne à maledicendo tantum nos arcere,
an etiam à malis suspicionibus, sinistrisque &
iniquis iudicijs? puer.

Vtrunque, secundum rationem antè ad-
ductam, hîc damnat. Nam quod agere coram
hominibus malum est, malum est coram deo
etiam velle. Minister.

Ergò, quid in summa velit, expone.

Puer.

Ne ad malè sentiendum de proximis, neue
ad eos infamandos propensi simus vetat.

Quin potius, hac nos æquitate & humanitate
præditos esse iubet: vt de illis, quantum veri-
tas patitur, benè sentiamus, suamque eis exi-
stimationem integram tueri studeamus.

Minister.

Recita vltimum.

puer.

Non concupisces domum proximi tui, non concupisces
uxorem proximi tui, non seruum, non ancillam, non bo-
nem,

DE LEGE.

sem, non asinum, nec quicquam aliud quod ipse sit.

Minister.

Quum spiritualis sit tota lex, sicut etiam antè toties dixisti, nec tantum coërcendis externis operibus, sed corrigendis etiam animi affectibus posita sint superiora præcepta, quid hic amplius additur?

Reliquis præceptis, voluntates atque affectus regere & moderari voluit Dominus; hic verò etiam cogitationibus, quæ nonnullam cupiditatem secum trahunt, neque tamen perueniunt ad statam vsque deliberationem legem imponit.

Minister.

Dicisne minimas quasque cupiditatis, quæ fidelibus obrepant, & ipsis veniant in mentem, peccata esse, etiam si resistent potius quam assentiantur?

Puer.

Constat certè prauas omnes cogitationes, etiam si non accedat cōsensus, ex naturæ nostræ vicio prodire. Verum hoc tantum dico: damnari hoc præcepto vitiosas cupiditates, quæ ita cor hominis titillant ac sollicitant, ut tamen non pertrahant ad firmam deliberatamque voluntatem.

Minister.

Haëtenus ergo malos quidem affectus quibus acquiescunt homines, & subgendos se permittūt, prohibitos fuisse intelligis. Nunc verò tā exactā integritatē à nobis requiri, ut nullam

DE LEGE.

nullam peruersam cupiditatem corda nostra
admittant, quibus ad peccatum stimulantur.

Sic est,

Minister.

Licetne iam brevis totius legis compedium
colligere?

Maximè. Siquidem eam in duo capita redi-
gamus. Prius est, vt deum amemus ex toto
corde, ex tota anima, ex totis viribus. Alteru
vt proximos diligamus perinde ac nosmetip-
sos.

minister.

Quid sub dei amore continetur?

puer.

Amare ipsum, sicuti deum amare decet: nepe
vt simul & Dominus, & pater, & seruator ag-
noscat. Itaque dei amor adiuncta est eius
reuerentia, voluntas illi obsequendi, fiducia,
quæ in ipso collocanda est.

Minister.

Quid per totum cor, totam animam, & totas
vires intelligis.

puer.

Eam zeli vehementiam, vt nullis prorsus co-
gitationibus, nullis desyderijs, nullis studijs sit
in nobis locus, quæ huic amor aduersentur.

Minister.

Quis secundi capitis est sensus?

puer.

Quemadmodum natura adeo propensi ad
nos amandos sumus, vt hic affectus alios om-
nes

DE LEGE.

nes superet, ita proximorum charitatem sic regnare in nobis decet, ut nos omni ex parte gubernet, sitque omnium & consiliorum, & operum regula.

Minister.

Quid proximi tibi nomen significat?

puer.

Non cognatos modò & amicos aut qui aliqua nobiscum necessitudine sunt coniuncti sed etiam eos qui nobis incogniti sunt, adeoque inimicos.

minister.

Quid autè illi coniunctionis nobiscum habent?

Puer.

Nimirum coniuncti sunt eo vinculo, quo vniuersum hominum genus deus simul colligant. Est autem id sacrosanctum & inuiolabile, quod nullius prauitate aboleri potest.

Minister.

Dicis igitur, si nos quispiam oderit, esse hoc eius proprium, manere nihilominus ipsum nobis proximum, eoque loco à nobis habendum esse, quia stet inuiolabilis dei ordo, quo hæc inter nos coniunctio sancita est.

Puer.

Sic est.

minister.

Quum formam dei ritè colendi lex ostendat: nonne prorsus secundum eius præscriptum viuendum est?

puer.

Verum id quidem est, Atqui ea imbecilli-

tate

DE LEGE.

tate laborant omnes, ut nemo, quod debet,
omni ex parte impleat.

Minister.

Cur ergo eam à nobis perfectionem exigit
deus quæ sit facultate nostra superior?

puer.

Nihil exigit, cui præstando non sumus ob-
stricti. Ceterum modò ad eam quæ hic præ-
scibitur, viuendi formam enitatur, etiam si
procul absumus à scopo, hoc est à perfectione,
dominus quod deest nobis ignoscit.

Minister.

De hominibusne vniuersis in genere loque-
ris, an de fidelibus duntaxat?

puer.

Qui dei spiritu non dum est regeneritus, ne ad-
ministrum quidem legis apicem inchoandum e-
rit idoneus. Prætereà si quem demus inueniri,
qui aliquæ ex parte legi obtemperet, non ta-
men ideo coram deo defunctum iudicabimus.
Nam maledictos pronuntiat omnes qui non
omnia impleuerint quæ in ea continentur.

Minister.

Hinc statuendum est, sicuti duo sunt homi-
num genera, ita duplex esse legis officium.

puer.

Omninò. Nam apud incredulos nihil aliud
efficit, nisi quod excusationem illis omnem
præculdit coram deo atque id est quod signi-
ficat Paulus, quum eam vocat ministerium
mortis

DE LEGE.

mortis & damnationis. Ergà fideles longè ali-
um vsum habet.

Minister.

Quem?

puer.

Principiò dum iustitiam operibus consequi
se non posse ex ea discunt, ad humilitatē hoc
modo eruduntur, quæ vera est ad querendā
in Christo salutem præparatio. Deinde qua-
tenus plus multo exigit ab ipsis quàm sint
præstando, eos ad petendam à Domino virtu-
tem sollicitat, simulque perpetui reatus com-
monefacit, ne superbire audeant. Postremò
fræni instar illis est, quo in dei timore retine-
antur.

Minister.

Tametsi ergo in hac terrena peregrinatio-
ne legi nunquam satisfacimus, non tamen hoc
superuacuum esse consabimus, quòd tam ex-
actam à nobis perfectionem flagitet. Scopum
enim ad quem nos collimare, & metam ad
quam nos initi convenit, demonstrat: vt quis-
q; nostrum pro modo collatæ sibi gratiæ, ad
summā rectitudinem vitam suam compone-
re, & maiores subinde progressus facere assi-
duo studio conetur.

puer.

Sic sentio.

Minister.

Annon perfectam in lege omnis iustitiæ re-
gulam habemus?

puer.

Et

DE LEGE.

Et quidem adeò, vt nihil velit aliud Deus à nobis, nisi vt eam sequamur. Rursum vero irritum habeat ac repudiet quicquid præter eius præscriptum suscipimus. Neq; enim aliud sacrificium acceptum habet, quàm obedientiam.

Minister.

Quorsum igitur tot admonitiones, præcepta, exhortationes, quibus passim vtuntur tum Prophetæ, tum Apostoli?

puer.

Nihil quam meræ legis expositiones sunt, quæ ad legis obedientiam nos manu ducunt, potius quam ab ea abducant.

Minister.

Atqui de priuata cuiusque vocatione nihil præcipit.

puer.

Quum reddere cuique quod suum est, iubet: inde colligere promptum est, quæ sint priuatim in ordine suo, viteque genere, cuiusque partes. Et extant passim in scriptura, quemadmodum dictum est, sparsè singulorum præceptorum expositiones. Nam quod hic dominus summam complexus est paucis verbis, alibi fusius & plenius exequitur.

Minister.

Quum de secunda parte diuini cultus, quæ in obsequijs obedientiaque fita est, satis disputatum fuerit, iam de tertia parte disseramus.

puer.

Dixi.

DE LEGE.

Diximus inuocationem esse, quum ad ipsum
in quauis necessitate confugimus.

Minister.

Eumne solum censes inuocandum esse?

Puer.

Omninò. Id enim exigit tanquam proprium
numinis sui cultum.

Minister.

Si ita res habet: quonàm licebit modo ho-
mines ad opem nobis ferendam implorare?

Puer.

Magnum verò inter hæc duo discrimen est.
Deum enim cum inuocamus, testamur nihil
nos aliunde boni expectare, nec alibi nos col-
locare totum nostrum præsidium. Interea ta-
men auxilia, quoad nobis permittit, faculta-
temq; illis nos adiuuandi contulit, quærimus.

Minister.

Quòd ergo ad hominum opem fidemque
confugimus nihil ob stare dicis quominus v-
num inuocemus Deum, quum fiducia in eos
nostra minimè recumbat, nec aliter implore-
mus ipsos, nisi quia benefaciendi facultate e-
os instruendo beneficentiæ suæ ministros no-
bis quodammodo destinauit Deus: quorum
per manus adiuuare nos, & quæ apud illos de-
posuit subsidia, erogare nobis velit.

Puer.

Sic sentio. Ac proinde quicquid ab illis be-
neficiorum

127
DE ORATIONE.

neficioꝝ percipimus. Deo acceptū refertē
conuenit : sicuti re vera, vnus ipse illa omnia
nobis eorū ministerio largitur.

minister.

Verū, annon hominibꝫ tamen, quoties
aliquid in nos officiꝝ contulerunt, habenda
est gratia? Id enim ipsa naturæ æquitas, & lex
humanitatis dictat.

puer.

Habenda prorsus, vel ob vnā hanc cau-
sam, quod hoc ipsos honore dignatur Deus,
vt quæ ex liberalitatis suæ fonte inexhausto
fluunt bona per eorū manus, tanquam per
riuos, ad nos deriuēt. Hac enim ratione nos
illis obstringit, atque id ipsum vult nos ag-
noscere. Itaque qui se hominibꝫ gratum
non præbet suam in deum quoque ingrati-
tudinē hoc modo prodit.

minister.

Hincne licebit colligere, perperam inuocari;
tum Angelos, tum sanctos domini seruos qui
ex hac vita demigrarunt?

puer.

Licebit. Neque enim sanctis has partes
attribuit Deus vt nobis opitulentur. Quan-
tum verò ad Angelos spectat, temetli eorū
vitur opera in salutem nostrā, non tamen
à nobis vult implorari.

Minister.

Quicquid ergo ad ordinē à deo institu-
tum aptè congruenterque non quadrat, id

E

cum

757
DE ORATIONE.

cum eius voluntate pugnare dicis.

puer.

Sic est. Certum enim infidelitatis signum aſt ijs, quæ dat nobis Deus, non eſſe contentos. Deinde, ſi in ſanctorum, Angelorum ve fidem nos conferamus, ubi nos ad ſe vnum deus vocat, partemque, fiducia, quæ tota reſidere in ſolo Deo debuerat, transferamus in ipſos, in idololatriam prolabimur: quum ſcilicet partiamur inter eos, quod ſibi deus in ſolidum vni vindicabat.

Minifter.

Nunc de orandi ratione tractemus. Sufficitne ad orandum lingua, an mentem etiam & cor requirit oratio?

puer.

Lingua quidem non ſemper neceſſaria eſt. Intelligentia verò & affectu nunquam carere poteſt vera oratio.

Minifter.

Quo mihi argumeto hoc probabis?

puer.

Quandoquidem deus ſpiritus eſt, cum aliàs ſemper cor ab hominibus exigit tum verò in oratione præſertim, qua cum ipſo ſua vota communicant. Quamobrem, non niſi ijs qui eum in veritate invocauerint, propinquum ſe fore pollicetur. Ex aduerſo autem execratur omnes & maledicit, qui perfectionem & non ex animo precantur.

Minifter.

Vana

DE ORATIONE.

Vanae ergo & nihil erunt preces, quae cumque lingua tantum conceptae fuerint.

Puer.

Non id modò, sed deo etiam summopere displicebunt.

Minister.

Qualem in oratione affectum exigit deus?

Puer.

Primum, ut inopiam miseriaeque nostras sentiamus, utque is sensus moerorem in animis nostris & anxietatem generet. Deinde ut vehementi serioque obtinenda à deo gratiae desiderio aestuemus, quod precandi quoque ardorem in nobis accendat.

Minister.

A natione hominibus ingenio manat hic affectus, an à dei gratia illis prouenit?

Puer.

Deum hic nobis subuenire necesse est. Nos enim ad utrunq; prorsus sumus stupidi. Spiritus dei est, qui inenarrabiles gemitus excitat in nobis, animosq; nostros format in hac desideria, quae in oratione requiruntur.

Minister.

Eone spectat haec doctrina, ut resides & quodammodo oscitantes motum spiritus expectemus, nec se quisque ad orandum sollicitus?

Puer.

Minimè verò. Quin hic potius est finis, ut dum frigere se, & ad orandum pigros, vel mi-

DE ORATIONE.

nus benè comparatos sentiunt fideles; ad deū
protinus confugiant, seq; inflammari postu-
lent igneis spiritus eius aculeis, quo ad oran-
dum reddantur idonei.

Minister.

Non tamen intelligis, nullum in precibus
esse linguæ vsum?

Puer.

Nequaquam. Est enim sæpe adiumento ad
subleuandam retinendamq; mentem ne tam
facile a deo abstrahatur. Preterea quum ad il-
lustrandum dei gloriam creata sit præ alijs
membris, totam eius facultatē in hunc vsum
explicari par est. Ad hæc hominem interdum
studij vehementia huc impellit, vt præter cō-
siliū lingua in vocem prorumpat.

Minister.

Si ita est, quid proficiunt qui exotica lingua,
sibi quæ non intellecta orant?

Puer.

Id verò nihil est aliud quàm cum deo ludere.
Ergo à Christianis faceat hæc hypocrisis.

Minister.

Verum, quum precamur, facimusne id for-
tuito de successu incertum, an verò constitutum
id certò habere nos oportet exauditum nos
in a Domino.

Puer.

Hoc perpetuum sit orationis fundamen-
tum, exauditū nos in a Domino, & quicquid
petierimus, impetraturos, quatenus nobis cō-
duce

DE ORATIONE.

ducet. Hac ratione docet Paulus, ex fide manare rectam inuocationē dei. Nam ritē nemo vnquam ipsum inuocabit, nisi quim certa bonitatis fiducia prius acquieuerit. Minister.

Quid ergo his fiet, qui hesitantes orant, nec in animis suis statuunt, quid sint orādo profecturi. Imò incerti sunt audiantur nec ne a deo suæ preces? puer.

Vanæ sunt ac irritæ ipsorum preces, quum nulla promissione sint suffultæ. Iubemur enī certa fide petere, & promissio additur, quicquid credentes petierimus, id nobis datū iri.

Minister.

Restat vt videamus vnde nobis tantum confidentiæ, vt quum tot modis indigni simus dei conspectu, sistere nos tamen coram ipso audeamus. puer.

Primum habemus promissiones, quibus simpliciter, omīssa dignitatis nostræ ratione, stādum est. Deinde, si filij dei sumus, animat nos spiritus eius, atq; instigat, vt ad eum tanquam ad patrem, familiariter nos recipere nihil dubitemus. Ac ne ideo quod instar vermium sumus & cōscientia premimur nostrorum peccatorum, maiestatem eius gloriosam horreamus mediatorem nobis proponit christū, quo nobis aditum patefaciēte, de obtinenda gratia minimē sumus anxij. Minister.

DE ORATIONE.

Minister.

Intelligis non nisi vnus Christi nomine in-
uocandum esse deum ?

Puer.

Sic sentio. Nam & disertis verbis ita nobis
precipitur: & additur promissio, facturū sua
intercessione, vt consequamur quæ petimus.

Minister.

Non ergo temeritatis aut arrogantie accu-
satus est qui hoc aduocato fretus, ad deum
familiariter accedit: & hunc deo & sibi pro-
ponit solum, per quem exauditur.

Puer.

Nulla modo Nam qui sit orat, tanquam ex
illius ore preces concipit: quū eius patrocinio
adiuuari suam orationē, commendariq; sciat.

Minister.

Tractemus iam quid continere fidelium
preces debeant. Licetne quicquid in mentem
nobis venit, à deo postulare? An certa hic te-
nenda est regula ?

Puer.

Hæc verò nimis præpostera esset orandi
ratio, indulgere proprijs desiderijs, carnisque
iudicio. Nā & rudiores sumus, quam vt possi-
mus iudicare quid nobis expediat, & ea cupi-
ditum intemperie laboramus, quæ freno
cohiberi necesse habeat.

Minister.

Quid proinde opus est facto :

Puer.

Hoc

DE ORATIONE.

Hoc restat vnum, vt deus ipse rectam orandi formā nobis prescribat, vt tantum manu ducentem sequamur, & quasi verba precutem.

Minister.

Quam nobis legem prescripsit?

puer.

Ampla quidem & copiosa passim in scripturis huius rei doctrina traditur: verum, quò certiozem prefigeret scopum, formulam composuit & quasi dictauit, qua quicquid à Deo petere fas est, ac nostra refert, breuiter complexus est, & in pauca capita digessit.

minister.

Recita.

puer.

Rogatus à discipulis dominus noster Christus, quonam orandum esset modo, respondit: Quum volueritis orare, sic dicite.

Pater noster qui es in Coelis, sanctificetur nomen tuum, adueniat regnum tuum, fiat voluntas tua in terra, sicut in Coelo, panem nostrum quotidianum da nobis hodie, & remitte nobis debita nostra, sicut nos quoque remittimus debitoribus nostris, & ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Quia tuum est regnum, & potentia, & gloria, in saecula. Amen.

minister.

Quò melius intelligamus quid contineat, eam in capita partiamur.

puer.

Sex habet partes, quarum tres priores solam

DE ORATIONE.

Dei gloriam non habita nostri ratione, tanquam proprium suum finem, respiciunt: reliquæ ad nos, vtilitatemque nostrâ spectant.

Minister.

Ergone petendum est à deo quicquàm unde nihil ad nos boni redeat?

puer.

Ipse quidē, pro infinita sua bonitate, sic componit omnia, vt nihil cedat in ipsius gloriam, quin nobis quoque sit salutare. Itaque quum sanctificatur eius nomen, vt nobis quoque in sanctificationem vertatur efficit. Non aduenit eius regnum, quin finius quodammodo eius participes. Verum, in optandis his omnibus, solam eius gloriam, præterita nostra vtilitate, intueri conuenit.

Minister.

Nempe secundum hanc doctrinam, tria hæc postulata cum vtilitate quidē nostra coniuncta sunt, non tamen in alium scopum colimare debent, quam vt glorificetur dei nomen.

puer.

Sic est, atque adeò in reliquis etiam tribus eadem dei gloria curæ nobis esse debet, vtcūque ijs quæ in rem ac salutem nostram sunt, optandis propriè sint destinata.

Minister.

Nunc ad verborum explicationem pergamus, ac principio, cur patris nomē hic potius quam

DE ORATIONE.

quam aliud quoduis, deo tribuitur?

Puer.

Quum ad rectam orandi rationem in primis, requiratur secunda conscientie fiducia: nomen hoc assumit deus quod nihil nisi meram suauitatem sonat, ut ita excussa ex animis nostris omni anxietate, ad se familiariter implorandum nos inuitet.

Minister.

Ergone deum audebimus sine difficultate, recta adire, ut filij parentes solent?

Puer.

Omnino. Quinetiam multo certiore obtinendi quod petimus fiducia. Nam (ut admonet magister) si nos, quum mali simus, non possumus tamen filiis nostris bona negare, nec eos dimittere inanes sustinemus, nec venenum porrigimus illis pro pane: quanto plus beneficentia à coelesti patre expectandum est, qui non tantum summè bonus est, sed ipsa etià bonitas.

Minister.

Annon ex hoc quoque nomine argumentum ducere licebit, quo id quod dictum est, preces scilicet vniuersas christi patrocínio fundatas esse oportere, comprobetur?

Puer.

Et quidem firmissimum. Neque enim filiorum loco nos habet Deus, nisi quatenus Christi sumus membra.

Minister.

Cur nostrum potius in commune Patrem nominas

DE ORATIONE,

nominas deum, quam tuum peculiariter?

puer.

Potest quidem fidelium vnusquisq; suum vocare. Sed communi epitheto ideo vsus est dominus, quò nos ad exercendam in precibus charitatē assuefaceret, nec alijs neglectis, tantum se quisque curet.

Minister.

Quid sibi vult, quę additur particula, deum esse in cœlis.

puer.

Perinde est ac si excelsum, potentem, incomprehensibilem vocarem ipsum.

Minister.

Quorsum id, & qua ratione?

Puer.

Nempè, hoc modo sursum mentes, quum eum inuocamus, docemur erigere, ne quid de ipso carnale aut terrenum cogitemus, neue eum moduli nostri metiamur captu, ne humiliter de ipso aliquid sentientes, in obsequium voluntatis nostrę redigere ipsum velimus: sed potius cum timore & reuerētia suspicere discamus maiestatem eius gloriosam. Valet etiā hoc ad excitandam confirmandam que nostrā in ipso fiduciam, dum cœli dominus ac preses, qui arbitrio suo regat omnia, prædicatur.

Minister.

Recita mihi primi postulati summam.

puer.

Per nomen dei, scriptura notitiam famamq;
intel-

DE ORATIONE.

intelligit, qua inter homines celebratur. Optamus ergo ut eius gloria vbique, & in omnibus prouehatur. Minister.

Verum, accederéne quicquam potest Dei gloriæ, aut decedere? puer.

In se ipsa nec crescit, nec minuitur. Verum illustrari inter homines, ut par est, optamus: ut quicquid facit deus, omnia eius opera, ut sunt, ita gloriosa appareant: quo modis omnibus ipse glorificetur. Minister.

In secunda petitione quid per dei regnum intelligis? puer.

Duobus potissimum membris constat, ut electos spiritu gubernet suo, ut reprobos, qui se illi in obsequium tradere recusant, prosterнат & exitio tradat, ut ita palam fiat, nihil esse quod resistere eius virtuti queat.

Minister.

Qualiter regnum hoc ut veniat, precaris?

Puer.

Ut fidelium numerum indies augeat Dominus ut nobis subinde spiritus sui donis eos cumulet donec prorsus impleuerit. At hæc ut suam veritatē ad discutiendas satanę tenebras magis ac magis lucidam conspicuamque reddat, ut iustitiam suam proferendo iniquitatem omnem aboleat. Minister.

Nōne quotidie fiunt hæc omnia:

puer.

Fiunt

DE ORATIONE.

Fiunt eo modo, vt inchoatum dici possit regnum dei. Optamus ergo vt assidue crescat ac prouehatur, donec ad summum fastigium peruenerit, quod vltimò demum die futurum speramus, quo deus solus, omnibus creatoris in ordinem coactis exaltabitur & eminebit, adeoque erit omnia in omnibus.

Minister.

Quod petis vt dei voluntas fiat, quem id habet sensum?

puer.

Vt in eius obsequium subigantur creature omnes, pendeantq; ita ex eius nutu, nequid nisi ipsius arbitrio fiat.

Minister.

Ergone fieri quicquam præter eius voluntatem posse sentis?

puer.

Non optamus tantum vt quod decreuit apud se, eueniat, sed etiã vt domita subiugataque omni contumacia, omnes omnium voluntates suæ subijciat, & in eius obedientia componat.

Minister.

Annon ita precando, proprijs voluntatibus cedimus?

puer.

Omnino: Neque in hunc tantum finem, vt quæcunq; cum sua voluntate pugnant in nobis desideria, irrita faciat: sed etiam vt nouas in nobis mentes, nouaque corda formet: ne quid velimus ipsæ nobis, sed spiritus potius

eius

DE ORATIONE.

eius votis nostris præsit, vt plenam habeant
cum Deo consensionem. minister.

Cur id in terra fieri optas, sicut in Cœlo?

Puer,

Quoniam hoc vnum propositum habent
sancti Angeli, qui coelestes sunt eius creature
vt illi in omnibus obsequantur, sintque sem-
per & dicto audientes, & ad obeunda obse-
quia vltro parati: talem obediendi propensi-
onem hominibus opto, vt se quisque illi in vo-
luntariam subiectionem prorsus addicat.

Minister.

Nunc ad secundam partem venio. Quid tibi
significat quotidianus, quem petis panis?

puer.

In vniuersum quicquid ad tuendam præsen-
tem vitam facit, non alendo tantum aut ve-
stiendo, sed præbendis quoq; alijs omnib⁹ ad-
miniculis, quibus sustententur externæ vitæ
necessitates, quò panē nostrū, quatenus expe-
dire Dominus nouit, tranquilli comedamus.

Minister.

Cur autem tibi à Deo donari optas, quod nos
labore nostro parare iubet?

Puer.

Tametsi victus parandi causa laborandum
ac etiam sudandum nobis est, non labore ta-
men nostro, non industria, non sedulitate as-
simur: sed vna dei benedictione, qualabor ipse
manuum

DE ORATIONE.

manuum nostrarum prosperatur, futurus aliqui inanis. Præterea sic habendum est, etiam quum ciborum copia nobis ad manum suppetit illisq; vescimur, non illorum tamen, substantia, sed sola dei virtute nos alii. Neque enim vim eiusmodi habent à natura ingentam sed Deus è Coelo, tanquam beneficentiæ suæ organis administrat. Minister.

Atqui, tuum quo iure panem vocas, quum tibi à deo postules dari?

puer.

Nempè, quia dei benignitate sit noster: utcumq; nobis minimè debeatur. Admonemur etiam hoc verbo, ab alieno pane appetendo nobis tēperare, contentosque eo esse, qui legitima ratione, tanquam ex dei manu ad nos pervenerit. Minister.

Quotidianum cur addis, & hodie?

puer.

His duabus particulis ad moderationem instituimur ac continentiam, ne modum necessitatis vota nostra excedant.

Minister.

Quum hæc communis omnium esse debeat precatio, qui fieri potest ut diuites qui domi abundant, repositamque in longum tempus annomam habent, sibi petant in diem dari?

puer.

Hoc diuites peréquē ac pauperes constitu-

tum

DE ORATIONE.

tum habere oportet, nihil eorum quæ habent
sibi profuturū, nisi quatenus & vsum illis cō-
cesserit deus, & sua gratia effecerit vt vsus
ipse fructuosus sit & efficax. Ita q̃; omnia pos-
sidendo nihil habemus, nisi quatenus in sin-
gulas horas ex manu Dei percipimus quantū
nobis necesse satisque est.

Minister.

Quid continet quintum postulatū ?

puer.

Vt peccata nobis ignoscat dominus.

Minister.

Nemōne reperietur mortalium tam iustus
qui hac venia non indigeat ?

Puer.

Nemo prorsus. Hanc enim precandi formā
quā Apostolis suis dedit Christus, vniuersę
ecclesię destinauit. Quamobrem, qui se hac
necessitate eximere volet, ē societate fidelium
ex ea oportet. Et sanē audamus quid scriptu-
ra testetur : nempe qui in vno purgare se co-
ram deo contendet, deprehensum iri in mille
reum. Vnicum ergo omnibus ad eius misē-
ricordiam perfugium restat.

Minister.

Quomodo peccata nobis remitti existimas ?

puer.

Sicut ipsa Christi verba sonant : Esse no-
mina scilicet, quæ obstrictos æternæ mortis
reatu

DE ORATIONE.

reatu nos teneant, donec mera sua liberalitate
nos deus liberet.

Minister.

Gratuita igitur Dei misericordia peccato-
rum veniam obtinere nos dicis?

puer.

Omnino. Nam si vnus vel minimi peccati
redimēda sit poena, nos satisfaciendo nequa-
quā erimus. Omnia igitur gratuito ignos-
cat, & condonet necesse est.

Minister.

Quid ex hac remissione utilitatis ad nos redit?

puer.

Tum illi perinde accepti sumus ac si iusti
essemus & innocentes, simulque paternę eius
benevolentię fiducia, vnde nobis certa salus
conscientijs nostris confirmatur.

Minister.

Hęc quę apponitur conditio: Vt nobis re-
mittat, sicut nos remittimus debitoribus no-
stris: num mereri nos à Deo veniam significat
hominibus, si quid in nos peccarunt, igno-
scendo?

puer.

Minimè. Sic enim iam gratuita remissio
non foret, nec sola Christi satisfactione, quę
in cruce pro nobis defunctus est, sicuti par est
fundata. Verum quia irrogatas nobis iniurias
obliviscendo, idum eius clementiam ac boni-
tatem imitamur, re ipsa nos eius filios esse de-
monstramus, hac idem tellera confirmare nos
voluit,

DE ORATIONE.

voluit, & simul ex aduerso ostēdere, nisi faciles nos ad ignoscendum & flexibiles prębuerimus, nihil esse aliud à se expectandum quā summum & inexorabilem seueritatis rigorem.

Minister.

Hic ergo addicari à deo expungique filiorū loco dicis omnes, qui offensiones ex animo deponere non possunt: ne quem sibi in Cœlo veniæ locum fore confidant.

Puer.

Ita sentio: vt impleatur illud, remēsum cuique iri eadem mensura, qua erga alios vsus fuerit.

Minister.

Quid postea sequitur?

Puer.

Ne nos dominus in temptationem inducat sed à malo potius liberet.

Minister.

Hoc totumne in vnā petitionem includis?

Puer.

Non nisi vna est petitio. Posterius enim membrum prioris explicatio est.

Minister.

Quid summam continet?

Puer.

Ne ruere nos, aut labi in peccatum Dominus sinat nec diabolo nos carnisque nostrę cupiditatibus, quę assiduum nobiscum bellum gerunt, vincendos permittat: quin potius sua

F

nos

DE ORATIONE.

nos ad resistendum virtute instruat, sustineat
nos manu sua, præsidio suo muniat ac tegat,
vt ita sub fide tutelaq; eius in tuto habitemus.

Minister.

Quo autem modo id fit? puer.

Quum eius spiritu gubernati, tali iustitiæ
amore desiderioque imbuimur, quo peccatū,
carnem, & satanā superemus: tali rursus odio
peccati, quod nos à mundo segregatos, in pu-
ra sanctitate contineat. In spiritus enim
virtute victoria nostra consistit.

Minister.

Habentne omnes opus hoc auxilio?

puer.

Et quis carere posset? Imminet enim perpe-
tuo nobis diabolus, circuitq; instar leonis ru-
gientis quærens quem deuoret. Nos, verò, qua
sumus imbecillitate, statim cōcideremus, imò
singulis momentis actum de nobis foret, nisi
deus nos ad pugnam instrueret suis armis, ma-
nuque sua roboraret. Minister.

Quid tibi significat tentationis nomen?

puer.

Astus fallaciasque satanæ, quibus nos con-
tinetur adortur, & facile protinus circumue-
niet, nisi dei ope adiuuaremur. Nam & mens
nostra, pro natua sua vanitate obnoxia eius
dolis: & vt propensior est semper voluntas
nostra in malum, protinus illi succumberet.

Minister.

DE VERBO DEI.

Minister.

Verum, cur deprecaris ne te in tentationem inducat deus, quod satanę proprium, non autem dei videtur?

puer.

Sicut fideles protectione sua tuetur Deus, ne aut fraudibus opprimantur satanę, aut à peccato superentur: ita quos vult punire, non modo destituit sua gratia, sed etiã satanę tyrannidi tradit, cœcitate percutit, & conicit in reprobam mentem, vt prorsus sint peccato micipati, & expositi ad omnes tentationum insultus.

Minister.

Quid sibi vult hæc, quæ adiecta est clausula: Quoniam tuum est regnum, tua potentia, & gloria in secula seculorum?

puer.

Iterum hic admonemur, dei magis potentia & bonitate, suffultas esse preces nostras, quã vlla nostri fiducia. Preterea dei laudibus preces omnes nostras claudere docemur.

Minister.

Nihilne fas est à deo petere, quàm quod est hac formula comprehensum?

puer.

Tametsi verbis alijs, alioq; modo liberum est precari, sic tamen habendum est, nullam deo placere orationē posse, quę non huc tanquã ad vnicam ritè orandi normam referatur.

DE QUARTA PARTE

CULTVS DEI.

F 2.

Minister.

DE VERBO DEI.

Minister.

Iam instituta à nobis ordinis ratio postulat, vt de quarta cultus dei parte agamus.

Puer.

Hanc in eo sitam esse diximus, vt deum agnoscamus bonorum omnium authorem eiusque bonitatem iustitiam, sapientiam, potentiam, laude & gratiarum actione prosequamur vt in solidum bonorum omnium gloria penes ipsum resideat.

Minister.

Nullamne huius partis regulam præscripsit?

Puer.

Quicquid laudum eius extat in scripturis, pro regula nobis esse debet.

Minister.

Nihilne habet oratio Dominica, quod huc pertineat.

puer.

Nempè quum optamus sanctificari eius nomen, hoc optamus, vt omnibus eius operibus sua constet gloria. Vt siue peccatoribus, ignoscatur misericors: siue vindicta exerceat, iustus: siue præstet suis quod promisit, verax censeatur. Denique, vt quicquid operum eius cernimus ad eum glorificandum nos excitet. Hoc verò est bonorum illi omnium laudem tribuere.

Minister.

Quid tandem ex ijs quæ hætenus tractata sunt à nobis colligemus?

puer.

Quod

DE VERBO DEI.

Quod scilicet veritas ipsa docet, & ego initio proposui: hanc esse vitam æternam, vnum verum Deum nosse Patrem, & quem misit Iesum Christum. Illum, inquam, nosse, vt debitum ei honorem cultumq; exhibeam⁹, vtq; non dominus tantum sit, sed etiam pater ac seruator, nosque illi vicissim filij simus & serui, & proinde vitam nostram illustrandæ eius gloriæ dedicemus. Minister.

Qua via ad tantum bonum peruenitur?

Puer.

In hunc finem sacrum suum verbum nobis reliquit. Est enim spiritualis doctrina, quædam veluti ianua, qua ingredimur in cœleste eius regnum. Minister.

Vbinam querendum est nobis hoc verbum?

Puer.

In scripturis sanctis, quibus continetur.

Minister.

Vt fructum inde percipias, qualiter eo vtendum est. Puer.

Si ipsum solida cordis persuatione amplectimur, non secus ac certam veritatem è Cœlo profectam, si nos illi dociles prebemus, si voluntates mētesque nostras in eius obsequium subiicimus: si amemus ipsum ex animo, si torribus nostris semel insculptū fixas illic radices habeat, vt fructum proferat in vita. Si de-

DE VERBO DEI.

nique formemur ad eius regulam, tum nobis in salutem, sicuti destinatum est, cederet.

Minister.

Suntne omnia hæc in facultate nostra posita?

puer.

Nihil ipsorum prorsus. Sed vnius Dei est hoc totum quod retuli, in nobis efficere spiritus sui gratia.

Minister.

Verum, an non adhibenda est a nobis diligentia, & omni studio enitendum, legendo, audiendo, meditando, vt eò proficiamus?

puer.

Imò verò, cum se quisq; priuatim quotidiana lectione exercent, tum verò simul omnes precipuè sedulo conciones frequentent, vbi salutis doctrina in coetu fidelium explicatur.

Minister.

Negas ergo esse satis, si domi seorsum singuli legant, nisi omnes simul in commune, ad eandem doctrinam audiendam conueniant.

puer.

Conuenire necesse est, vbi licet, hoc est, cum facultas datur.

Minister.

Poterisne mihi hoc probare?

puer.

Sufficere ad probationem abūde nobis debet vna domini voluntas. Hunc autem ordinem ecclesiæ suæ commendauit, non quem duo aut tres duntaxat seruarent, sed cui subessent

DE VERBO DEI.

essent communiter omnes. Ad hoc illius tum edificandæ, tum conseruandæ hanc esse vnicam rationem pronuntiat. Sit ergo hæc nobis sancta & inuiolabilis regula, nec sibi fas quicquam esse ducat, supra magistrum sapere.

Minister.

Estne igitur necesse, præesse ecclesijs pastores?

Puer.

Quinetiam necesse est audire ipsos, & quam proponunt Christi doctrinam, ex eorum ore cum timore & reuerentia excipere. Itaq; qui ipsos contemnit audire, & detrectat Christum contemnit, ac discessionem facit à societate fidelium.

minister.

Verum semelne a pastore suo fuisse institutum satis est homini christiano, an cursum hunc tota vita tenere debet?

puer.

Coepisse parum est, nisi perserueres. Christi enim discipulus vsq; in finem, vel potius sine fine esse nos oportet. Hanc vero functionem mandauit ecclesiæ ministris, vt suo nos loco & nomine doceant.

DE SACRAMENTIS.

Minister.

Non est aliud à verbo medium vt loquuntur, quo se nobiscum deus communicet?

puer.

Verbi prædicationi adiunxit Sacramenta.

DE VERBO DEI.

Minister.

Quid est Sacramentum?

Puer.

Externa diuinæ erga nos beneuolentiæ testimonificatio, quæ visibili signo spirituales gratias figurat, ad obfignandas cordibus nostris Dei promissiones, quò earum veritas melius confirmetur.

Minister.

Tantane vis subest visibili signo, vt conscientias in salutis fiducia stabiliat?

Puer.

Id quidem à seipso non habet, sed ex Dei voluntate, propterea quòd sit, in hunc finem institutum.

Minister.

Quum propriæ sint spiritus sancti partes, dei promissiones in animis nostris obfignare hoc tu sacramentis quomodo tribuis?

Puer.

Longum est inter illum & hæc discrimen. Mouere enim & afficere corda, illuminare mentes, conscientias reddere certas ac tranquillas solius re vera spiritus est, vt id totum censeri proprium ipsius opus debeat, illique acceptum referri, ne laus aliò transferatur. Minime tamen hoc obstat quominus sacramētis deus vtatur, tanquam secundis organis, eaq; in vsum adhibeat, prout visum fuerit: idque sic facit, ne quid spiritus virtuti derogetur.

Minister.

DE SACRAMENTIS.

Minister.

Vim ergo efficaciamque sacramenti non in externo elemento inclusam esse existimas, sed totam à spiritu dei manere.

puer.

Sic sentio: nempe, ut virtutem suam exercere domino placuerit per sua organa, quem in finē ea destinavit. Quod quidem ita facit, ut spiritus sui virtuti nihil detrahat.

Minister.

Potēsne mihi, cur ita agat, rationem reddere?

puer.

Hoc scilicet modo infirmitati nostræ consulit. Nam si spirituales essemus toti, Angelorum instar spiritualiter tum cum, tum ipsius gratias possemus intueri. Verum ut hac terreni corporis mole circumdati sumus, figuris indigemus vel speculis quæ nobis spiritualium coelestiumque rerum aspectū terreno quodam modo exhibeant. Neque enim aliter eò perueniremus. Simule etiam nostra inter est in dei promissionibus exerceri sensus omnes nostros, quò melius nobis confirmentur.

Minister.

Si verum est ideò instituta esse à deo sacramenta, ut subsidia necessitatis nostræ forent, annon arrogantiae damnari meritò deberet, si quis iudicaret illis se, tanquam non necessarijs posse carere?

puer.

DE SACRAMENTIS.

puer.

Omninò. Atque adeò si quis illorum usu sponte abstineat, ac si opus non haberet, christum cōtemnit, ipsius respuit gratiam, & spiritum extinguit.

Minister.

Verum qualis, ex Sacramentis fiducia ad stabiliendas conscientias, & quam certa securitas concipi potest, quibus utuntur promiscuè boni & mali?

puer.

Quanquam oblata sibi in Sacramentis Dei bona, in nihilum, ut ita dicam, redigunt impii, quantum ad ipsos spectat, non tamē propterea efficiunt, quin sua vis & natura sacramentis maneat.

Minister.

Quo igitur modo, & quando usum Sacramentorum sequitur effectus?

puer.

Quum ea fide recipimus, Christum in illis solum eiusque gratiam quærentes.

Minister.

Cur illic quærendum esse Christum dicis?

Puer.

Intelligo non esse visibilibus signis inhaerendum, ut salutē inde petamus, vel affixam illic conferendę gratiæ virtutem imaginemur ac inclusam: quin potius adminiculi loco habendum esse signum, quo recta ad Christum dirigamur, salutem ab ipso & solidam foelicitatem petaturi.

minister.

Quum ad eorum usum requiratur fides, qui nobis

DE SACRAMENTIS.

nobis in fidei confirmationē data esse dicis,
ut nos de promissionibus dei reddant certi-
ores?

puer.

Fidem in nobis semel inchoatum esse, ne-
quaquam sufficit nisi continentur alatur, &
magis indies magisque augeat. Ad eam er-
gò tum alendam, tum roborandam, tum pro-
uehendā sacramēta instituit dominus. Quod
quidem significat Paulus, quum ad obsignā-
das dei promissiones valere tradit.

Minister.

Verum nōne hoc infidelitatis iudicium
est, non habere dei promissionibus solidam
fidem, nisi aliunde nobis confirmentur?

puer.

Fidei certe imbecillitatem hoc arguit, qua
filij etiam dei laborant: qui tamē fideles prop-
terea esse non desinunt, licet fide prediti sint
exigua adhuc & imperfecta. Quamdiu enim
versamur in hoc mūdo, herent semper in car-
ne nostra diffidentiae reliquae, quas aliter ex-
cutere non possumus, quam continuo vsque
ad vitae finem profectu. Vltius ergò semper
progredi necesse est.

minister.

Quot sunt christianae ecclesiae sacramenta?

Puer.

Duo sunt omnino, quorum communis sit
inter fideles usus,

Minister.

Que

DE SACRAMENTIS.

Quæ sunt illa?

puer.

Baptismus, & sacra coena.

Minister.

Quid verò simile inter se habeant, vel diuersum?

puer.

Baptismus veluti quidem in Ecclesiam aditus nobis est Illic enim testimonium, habemus nos, quum alioqui extranei alienique simus, in dei familiã recipi, vt inter eius domesticos censeamur. Coena vero testatur deũ se nobis, añas nostras alendo, patrem exhibere.

Minister.

Quò clarius nobis innotescat vtriusq; veritas, de vtroq; scorsum tractemus. Primũ quæ est baptismi significatio?

puer.

Ea duas habet partes. Nam ibi remissio peccatorum, deinde spiritualis regeneratio figuratur.

Minister.

Quid similitudinis inest aquæ cum his rebus, vt eas representet.

Puer.

Peccatorum quidem remissio species est lauacri, quo anime suis maculis absterguntur non secus atque aqua abluuntur corporis sordes.

Minister.

Quid de regeneratione?

puer.

Quoniam

DE SACRAMENTIS.

Quoniam eius initium est, naturæ nostræ mortificatio, finis verò, vt nouæ creaturæ fimus: In eo nobis proponitur mortis figura, quòd capiti aqua iniicitur. Nouæ autem vitæ in eo quod non manemus sub aqua demersi. Sed ad momentum duntaxat subimus tanquam in sepulchrum, vt statim emergamus.

Minister.

Num aquam esse animæ lauacrum censes?

puer.

Nequaquam. Hunc enim honorem eripere Christi sāguini nefas est, qui ideò effusus fuit vt absterfis omnibus nostris maculis, pueros coram deo & implutos nos redderet. Atq; huius quidem purgationis fructum percipimus, quum sacro illo sanguine conscientias nostras spiritus sanctus aspergit. Ob signationem verò in sacramento habemus.

Minister.

Verum, annon aliud aquæ tribuis nisi vt ablutionis tantum sit figura?

puer.

Sic figuram esse sentio, vt simul annexa sit veritas. Neq; enim, sua nobis dona pollicēdo, nos deus frustatur. Proinde & peccatorum veniam & vitæ nouitatē offerri nobis in baptismo, & recipi à nobis certum est.

Minister.

An promiscuè in omnibus effectum suum
habet

DE SACRAMENTIS.

habet hæc gratia? Puer.

Mulci dum illi sua prauitate viam præcludunt, efficiunt vt sibi sit manis. Ita non nisi ad fideles solos peruenit fructus. verum, inde nihil sacramenti naturæ decedit.

Minister.

Regeneratio autem vnde?

Puer.

Amorte Christi & resurrectione simul. Hæc enim vis subest eius mortis, vt per eam crucifigatur vetus homo noster & naturæ nostræ vitiositas quodammodo sepelitur, ne amplius vigeat in nobis. Quod autem reformatur in nouam vitam ad obediendum dei iustitiæ, id est resurrectionis beneficium.

Minister.

Quomodo per baptismum nobis hæc bona conferuntur. Puer.

Quia nisi promissiones illic nobis oblatas respuendo in fructuosas reddimus: vestimur Christo eiusque spiritu donamur.

Minister.

Nobis verò quid agendum est, vt rite Baptismo vtamur. Puer.

Rectus baptismi vsus in fide & Pœnitentiæ situs est, hoc est, vt statuamus primum certam animi fiduciam nos ab omnibus maculis Christi sanguine purgatos deo placere, deinde vt
spi.

DE SACRAMENTIS.

spiritum eius sc̄tiamus ipsi in nobis habitare,
atque id operibus apud alios declarare, utque
salidue nos in meditanda tum carnis mortifi-
catione tum iustitiæ dei obedientia exerca-
mus.

Minister.

Si hæc requiruntur ad legitimum Baptismi
vsum, qui fit ut infantes baptisemus?

puer.

Non est necesse ut baptismum semper fides
& poenitentia præcedant. Sed ab illis tantum
exiguntur, qui per etatem iam sunt vtriusq;
capaces. Satis ergo fuerit, si infantes postquã
adoleuerint, baptismi sui vim exerant.

Minister.

Poterisne ratione demonstrare, nihil esse in
ea re absurdi?

puer.

Sanè si mihi cōcessum fuerit, nihil dominum
instituisse quod sit à ratione dissentaneum.
Nam quum circumcisionem poenitentiae sig-
num fuisse Moses & omnes prophetae doce-
ant, fidei etiã sacramentũ, teste Paulo fuerit:
videmus tamẽ ut infantes ab ea nō excluderet?

Minister.

Sed eadẽne causa quæ in circumcisione
valuit, nunc ad baptismum admittendi sunt?

puer.

Prorsus eadem, quum promissiones quas
olim deus populo Israelitico dederat nunc
sint per totum orbem publicatæ.

Minister.

DE SACRAMENTIS.

Minister.

Atqui num inde colligis, signum quoque
vsurpandum esse?

puer.

Qui bene vtrunque expendet omnia, hoc
consequi animaduertet. Neque enim eius
gratiæ, que Israeli antè collata fuerāt, hac lege
nos participes fecit Christus, vt vel obscurior
erga nos esset, vel aliqua ex parte imminuta.
Quin potius, & luculentius eam in nos & a-
budantius effudit.

minister.

Putasne si à Baptismo arceantur infantes,
quicquam propterea dei gratiæ decedere vt
dici possit Christi aduentu fuisse imminutam,

puer.

Id quidem euidenter patet. Signo enim sub-
lato, quod ad testandū dei misericordiam &
cōfirmandas promissiones plurimū valet:
deest nobis eximia confirmatio, qua frue-
bantur veteres.

Minister.

Sic ergò sentis: quum deus sub veteri testa-
mento, vt se patrem paruulorum ostenderet
salutis promissionem in eorum corporibus in-
sculptam esse voluerit signo visibili, indignū
fore, si minus cōfirmationis à Christi aduen-
tu habeant fideles: quando & eadem hodie
nobis promissio destinatur, quæ olim patri-
bus & clarius bonitatis suæ speciem nobis
in Christo exhibuit deus.

puer.

DE SACRAMENTIS.

Sic sentio Preterea, quum satis constet vim, substantiâque, vt ita loquar, baptismi infantibus esse communem, si illis negaretur signum quod veritate est inferius, aperta illis iniuria fieret.

Qua ergo conditione baptizandi sunt infantes?

Vt testatum fiat, benedictionis fidelium semini promissæ ipsos esse heredes: quò agnita, postquam adoleuerint, Baptismi sui veritate fructum ex eo, percipiant ac proferant.

Transeamus ad coenam. Ac primò quidem ex te scire velim, quæ sit eius significatio.

Ideo à Christo instituta est, vt corporis & sanguinis sui cōmunicatione educari in spem vitæ æternæ animas nostras nos doceret, idque nobis certum redderet.

Cur autem pane corpus, vino sanguis domini figuratur?

Nempe hinc docemur, quam vim habet panis in nutriendis corporibus ad sustinendâ præsentem vitam, eandem corpori Domini inesse ad alendas spiritualiter animas. Sicuti vino exhilarantur hominum corda, reficiuntur

G

tur

DE SACRAMENTIS.

tur vires, totus homo roboratur: ita ex domini sanguine eisdem ab animis nostris usus percipi.

Minister.

ergone corpore domini & sanguine vescimur.

Puer.

Ita sentio. Nam quum in eo sita sit tota salutis nostrae fiducia, ut accepta nobis feratur obedientia ipsius, quam patri prestitit, perinde ac si nostra foret, ipsum à nobis possideri necesse est. Neque enim bona nobis sua aliter communicat, nisi dum nostrum facit.

Minister.

Atqui, nonne tunc se dedit, quum se exposuit in mortē, ut nos a mortis iudicio redemptos patri reconciliaret?

Puer.

Id quidem verum est. Sed non satis est nobis, nisi eum nunc recipiamus, quo mortis eius efficacia fructusque ad nos perveniat.

Minister.

Recipiendi porro modus, annon, fide constat?

Puer.

Fateor. Sed hoc simul addo, fieri id, dum non solum mortuum credimus, quò nos à morte liberaret: & suscitatum, quò nobis vitam acquireret: sed in nobis quoque habitare agnoscimus, nosque illi coniunctos esse eo unitatis genere quo membra cum capite suo coherēt: ut huius unitatis beneficio, omnium eius bono-

DE SACRAMENTIS.

bonorum participes fiamus.

Minister.

Nunquid hanc communionem per solam
coenam obtinemus?

puer.

Imò verò. Nā & per euangelium teste Paulo,
nobis communicatur Christus. Et merito, hoc
Paulus docet: quum illic audiamus nos carnē
esse de carne eius, & ossa ex ossibus: ipsum
esse panem vinum, qui è coelo ad nutriendas
animas nostras descendit: nos vnum esse cum
ipso, sicuti cum patre vnum est, & similia.

minister.

Quid amplius ex sacramento consequimur,
aut quid prætereà utilitatis nobis confert?

Puer.

Hoc scilicet, quòd illa, de qua dixi, commu-
nicatio, nobis confirmatur & augetur. Ta-
met si enim tum in baptismo, tum in Euan-
gelio nobis exhibetur Christus, cum tamen
non recipimus totum, sed ex parte tantum.

Minister.

Quid ergo in symbolo panis habemus?

Puer.

Corpus Christi, vt semel pro nobis ad nos
deo reconciliandos immolatum fuit: ita tunc
quoque nobis dari, vt certo sciamus reconci-
liationem ad nos pertinere.

Minister.

DE SACRAMENTIS

Quid in vini symbolo ?

puer.

Christum, ut suum sanguinem semel in peccatorum satisfactionem, pretiumque redemptionis nostrę effudit: ita nunc eum nobis bibendum porrigere, ut fructum qui inde peruenire ad nos debet, sentiamus.

Minister.

Secundum has tuas responsiones, sacra domini coena ad eius mortem nos amandat, ut eius virtute comuniceamus.

puer.

Omnino. Tunc enim vnicum perpetuumque sacrificium, quod in salutem nostram sufficeret, peractum est. Proinde nihil restat amplius, nisi ut ipso fruamur.

Minister.

Erga non in hunc finem instituta est coena, ut deo filij sui corpus offeratur.

Puer.

Minimè. Solus enim ipse, quum æternus sit sacerdos hanc prerogatiuam habet. Atque hoc sonant eius verba, quum ait Accipite & manducate. Neque enim ut offeramus corpus suum, sed tantum ut eo vescamur illic præcipit.

Minister.

Cur duobus utimur signis ?

puer.

In eo dominus infirmitati nostrę consuluit, quò

DE SACRAMENTIS.

quò nos familiarius doceret, se non cibum modo animis nostris, sed potum quoque esse, ne alibi quam in eo solo vitam spiritualis vitæ partem queramus.

Minister.

An utroque uti, peræque omnes absque exceptione debent?

Puer.

Ita fert Christi mandatum, cui vlllo modo derogare, aliquid contra tentando, summum est nefas.

Minister.

Solamne eorum, quæ dixisti beneficiorum significationem habemus in coena, an illic re ipsa nobis exhibentur?

Puer.

Quum dominus noster Christus ipsa sit veritas minime dubium est, quin promissiones quas dat illic nobis, simul etiam impleat, & figuris suam addat veritatem. Quamobrè non dubito quin sicuti verbis ac signis testatur, ita etiam suæ nos substantiæ participes faciat, quò in vnam cum eo vitam coalescamus.

Minister.

Verum, qui hoc fieri potest, quum in coelo sit Christi corpus, nos autem in terra adhuc peregrinamur?

Puer.

Hoc mirifica arcanaque spiritus sui virtute efficit, cui difficile non est sociare que locorum intervallo alioqui sunt disiuncta.

G 3.

Minister.

DE SACRAMENTIS.

minister.

Ergo nec corpus in pane inclusum esse, nec sanguinem in calice imaginari.

puer.

Nequaquam. Quin potius ita sentio, ut veritate potiamur signorum, erigendas esse in Coelum mentes, ubi Christus est, & vnde eum expectamus iudicem & redemptorem. In his vero terrenis elementis perperam & frustra queri.

minister.

Ut in summam colligamus quæ dixisti: duas in coena res esse asseris, nempe panem, & vinum, quæ oculis cernuntur, attrectantur manibus percipiunt gustu: deinde Christum, quo alimento, pascuntur.

puer.

Verum, & eo quidem usque, ut corporum etiam resurrectio illic nobis, quasi dato pignore, confirmetur, quum & ipsa vitæ symbolo communent.

Minister.

Quis autem rectus erit huius sacramenti ac legitimus usus?

puer.

Qualem Paulus definit, ut probet seipsum homo priusquam eò accedat.

Minister.

Quidnam in hac probatione inquiret:

puer.

Num verum sit Christi membrum.

Minister.

Quibus ad eius rei notitiam argumentis.

563
SACRAMENTIS

perueniet?

puer.

Si vera sit poenitentia fideq; peditus si proximos sincero amore prosequatur, si animum ab omni odio malevolentiaq; purum habeat.

minister.

Num perfectam in homine tum fidem tum charitatem exigis?

puer.

Vtramque sanè integram, & ab omni furo, vacuam esse conuenit. Verum frustra exigatur tam absoluta numeris omnibus perfectio in qua nihil defuderetur: quando tanta nunquam in homine inueniri poterit.

Minister.

Non ergo ab accessu nos arceat imperfectio qua adhuc laboramus.

puer.

Quin potius si perfecti essemus, nullum amplius usum inter nos haberet cœna, quæ subleuandę nostrę imbecillitati adminiculum esse debet, ac imperfectionis subsidium.

Minister.

Nullumne præterea alium finem propositum habent duo hæc sacramenta?

puer.

Sunt etiam professionis nostrę notæ, & quasi tesserae quedam, illorum enim usu fidē apud homines nostram profiteamur, & testamur nos vnum habere in Christo religionis con-

DE SACRAMENTIS.

senfum.

Minister.

Si quempiam contingeret eorum vsum aspernari, quo loco habendus esset?

puer.

Hæc vero obliqua esset Christi abnegatio. Certè qui talis est, quum se Christianum confiteri non dignetur, indignus est qui inter Christianos conseatur.

Minister.

Satisne est, in totam vitam vtrumque semel recepisse?

puer.

Vsque adeo sufficit vnus baptismus, vt repetere fas nō sit. Coenæ autem diuersa est ratio.

Minister.

Quod est discrimen illud?

puer.

Per baptismum nos adoptat, & in ecclesiam suam allegit dominus, vt pro domesticis nos exinde habeat. Postquam nos adscripsit in numerum suorum, par coenā testatur de nobis continenter alendis curam habere.

Minister.

Promiscuène ad omnes pertinet tam baptismi, quàm coenæ administratio?

Puer.

Eorum quibus mandatum est publicum docendi munus, proprie sunt istæ partes. Sūt enim res inter se perpetuo nexu coniunctæ, pascere ecclesiam salutis doctrina, & sacramenta admi-

DE SACRAMENTIS.

administrare.

Minister.

Possisne mihi scripturæ testimonio id comprobare?

puer.

Baptizandi quidem mandatum Christus peculiariter Apostolis dedit. In coenæ celebratione exemplum suum iussit nos sequi.

Referunt autem Euangelistæ ipsum in ea distribuenda publici ministri fecisse officium.

Minister.

Verum debentne pastores, quibus commissum est dispensatio, passim omnes & absque delectu admittere.

puer.

Quoad baptismum pertinet, quia non nisi infantibus hodie confertur, discretio locum non habet. In coena vero cauere debet minister, ne cui ipsam porrigat, quem indignum esse palam constet.

Minister.

Cur id?

puer.

Quia non sine contumelia & profatione Sacramenti fierit.

Minister.

Atqui nonne Iudam, quam libet impius esset, eius communione dignatus est Christus?

puer.

Fateor, quum adhuc occulta foret eius impietas. Tametsi enim christum non latebat, nondum tamē prodierat in lucem notitiæque homi-

P R A E C A T I O N E S.

satanae insultus me confirmes ac munias, & ab omnibus periculis, quæ nobis assidue in hac vita impendent, liberares. Adhæc, cum parum sit coepisse, nisi perseuerem, ideo à te peto domine ne mihi in hodiernum diem tantum dux sis ac rector, sed vsque ad vitæ finem me in tuam fidem suscipias, quo sub tuis auspicijs, totus vitæ meæ cursus transigatur. Et quia proficiendum nobis est, gratiæ in me tuæ dona adauge indies, tãtis per dum penitus adheream filio tuo, Iesu Christo, quem verum solem lucentem perpetuo in animis nostris merito appellamus. Quæ tot tantaque beneficia, vt abs te obtineam, obliuiscere delictorum meorum, eaq; , infinita misericordia tua remitte quod te facturum promissisti ijs qui te ex animo inuocauerint. Amen.

Ex Psalmo. 143.

Fac vt manè audiam pietatem tuam : quoniam in te speraui. Ostende mihi viam in qua ambulem : quoniam ad te leuaui animam meam.

Libera me de inimicis meis Domine, ad te confugi, Doce me, vt faciam voluntatem tuam, quia tu es Deus meus. Spiritus tuus bonus deducat me in terra recta.

Q V V M A D E V N D A E S T S C H O L A.

Ex psalmo. 119.

In quo instituet adolescens viam suam : Si prudenter se gerat iuxta sermones tuos.

Ex animo te exquisiui, ne finas me aberrare a preceptis tuis.

PRAECATIONES.

Domine, qui fons es sapientiae omnis & doctrinae, quando pro singulari tua bonitate hoc mihi praestas, ut nobis artibus imbuatur haec mea pueritia, quae mihi ad sancte honeste quae viuendum sint adiumento: mentem quoque meam quae caecitate aliqui laborat, illustrando simul effice, ut ad percipiendam doctrinam sum idoneus, memoriam meam confirma, ut quod didicero, fideliter hereat. Cor denique meum gubernare, ut ad proficiendum voluntarius atque etiam audax accedam, ne mihi haec quam tu nunc concedis facultas, mea ignavia pereat. Proinde spiritum in me tuum infunde, spiritum inquam, intelligentiae, veritatis, iudicii, ac prudentiae, ne successu studium meum careat, & irritus sit erga me magistri labor. Porro quodcumque studij genus suscipiam, fac ut illud in rectum finem destinare meminerem nempe, ut te in Christo filio tuo cognoscam. Atque ita quicquid addiscam, mihi sit ad rectam pietatis regulam adminiculo. Ad haec quando paruulos & humiles, sapientia, rectos corde, notitia tui illustraturum te promittis, superbos vero & improbos deiecturum te denuntias, ut in sensu suo euanescant: peto ut me ad veram humilitatem formare velis, quae me tibi primum, deinde etiam ijs qui mihi tua auctoritate presunt, docilem & obsequentem exhibeam

PRAECATIONES.

exhibeam, simul vt cordi meo euulsis inde vitio sit cupiditatibus seruum quærendi tui desiderium insulpas. Hic deniq; mihi vnus sit propositus finis me sic cõparare in hac tenera ætate, vt cum adolevero, ad quodcunq; vitæ genus me vocaris, in eo tibi seruiam.

Ex psalmo. xlv.

Secretum domini timentibus eum, & fœdus suum notum illis faciet.

Benedictio mensæ.

Omnia ad te respiciunt domine, & tu das illis escam tẽpore. Te illis dante, colligunt. Te manum aperiente omnia implentur abũdantia.

Ex psalmo. ciii.

Domine penes quẽ fons est bonorum omniũ & inexhausta scaturigo, benedictionem tuam in nos effunde, nobisq; cibum & potum, quæ tuæ erga nos benignitatis dona sunt in vsum nostrum sanctifica, vt sobriè sicuti præcipis, & frugaliter ijs vtentes, vescamur pura conscientia. Fac etiã vt te patrem semper bonorũq; omnium authorem & agnoscamus, vera animi gratitudine, & ore prædicem⁹: ac sic fruamur corporis alimentis, vt præcipuo tamen cordis affectu aspiremus ad spiritualem doctrinæ tuæ panem, quo animæ nostræ in spem æternæ vitæ pascantur, per Iesum Christum dominum nostrum.

Deut.

571
P R A E C A T I O N E S.

Deutronomii. Cap. viii.

Non in solo pane viuit homo : sed in omni
sermone qui procedit ex ore dei.

Post pastum gratiarum actio.

Ex psalmo. 117.

Omnes gentes laudent dominum : omnes
populi canant laudem deo.

Quia multiplicata est super nos misericor-
dia eius : & veritas ipsius manet in æternum.

Gratias agimus deus ac pater de tot benefi-
cijs , quę nobis assidue pro infinita tua benigni-
tate largiris. Primum , quod omnia quibus
ad sustinendam presentem vitam indigemus
adminicula suppeditando, corporis etiam no-
stri curā te habere demonstras: tum verò pre-
cipue quod in spē melioris vitę, quam nobis
sacro tuo Euangelio reuelasti , nos regnare
dignatus sis. Teque oramus ne mentes nostras
in corporibus sepultas, curis & cogitationibus
terrenis affligi patiaris. Quin potius effice, vt
sursum erecti , perstemus in expectatione
christi filij tui , donec ē cœlo in redemptionē
salutemque nostram appareat. Amen.

Sub noctem, quum itur dormitum.

Domine deus , qui noctem destinasti ho-
minis quieti , sicut diem creasti , in quo
se laboribus exerceat, effice quæso vt sic qui-
escat hac nocte corpus meum , ne animus
inte-

PRAECATIONES.

beg
interea vigilare tibi desinat. Ne fathiscat cor,
aut corpore obruatur quin semper erectum
in amore tui persistet. Ita laxandi, subleuandi;
animi gratia, sollicitudines deponā; ne tui in-
terea obliuiscar, aut memoria mea exeat,
quæ penitus menti meæ inherere semper de-
bet, bonitatis & gratiæ tuæ recordatio. Hoc
quoque modo sicuti quiescit corpus, ita etiam
sua quiete conscientia mea fruatur. Fac præte-
rea ne in capiendo somno, carnis delicijs in-
dulgeam: sed tantum mihi concedam quantum
naturæ huius imbecillitas postulat: quo de-
inde ad te colendum sim expeditior. Denique
sic castum me & impollutum, non animo
minus quam corpore, & à periculis omnibus
tutum seruare velis, ut ipse quoque somnus
meus in nominis tui gloriam cedat. Quoniam
vero dies hic clapsus mihi non est, quin plu-
ribus te modis, qua sum in malum propensi-
one, offenderim, sicut tenebris noctis omnia
nunc obteguntur: ita quicquid est in me
peccatorum, misericordia tua sepul-
tum lateat. Exaudi me Deus

pater & seruator, per

Iesum Christum

filium tuum.

Amen.

FINIS.

